

Ålands ekonomi under EU-medlemskapets första 25 år

Integration med förbehåll

RAPPORT 2022:1

Ålands fredsinstitut

ÅSUB rapportserie

I ÅSUBs rapportserie publiceras resultatet från ÅSUBs utredningsverksamhet och forskning. Det samhällsekonomiska området är centralt men verksamheten omfattar även många andra samhällsområden. ÅSUBs metodkompetens är särskilt inriktad mot ekonomiska lägesanalyser, prognoser, ekonomisk modellutveckling, surveyundersökningar samt utvärdering av politikinsatser. Utrednings- och forskningsverksamheten är i huvudsak uppdragsfinansierad och har kunder både inom Åland och internationellt.

De senaste rapporterna från ÅSUB

- 2020:1 Konjunkturläget våren 2020 och coronakrisen
- 2020:2 Utvärdering av Landsbygdsutvecklingsprogrammet för Åland 2014–2020. Årsrapport för 2019, med tematiska fördjupningar
- 2020:3 Att leva och bo som inflyttad på Åland – Utmordiska och nordiska erfarenheter av åländskt samhällsliv
- 2020:4 Arbetsmarknadsbarometern 2020 och coronakrisen
- 2020:5 Evaluering av AMS – med kunden och framtiden i fokus
- 2020:6 Medievanor på Åland 2020
- 2020:7 Upplevd diskriminering i det åländska samhället 2020
- 2021:1 Ålands befolkningsutveckling under EU-tiden – Flyttningsrörelser, arbetsmarknad och samhällsdeltagande – åländska erfarenheter under 25 år i EU
- 2021:2 Konjunkturläget våren 2021
- 2021:3 Utbildning och arbetsmarknad 2035 – Vägarna till välstånd efter pandemin
- 2021:4 Ålänningars alkohol-, narkotika- och tobaksbruk samt spelvanor 2021
- 2021:5 Arbetsmarknadsbarometern 2021
- 2021:6 Ålänningars kultur- och fritidsvanor 2020

För upplysningar:

Katarina Fellman, +358 18 25492

Katarina.fellman@asub.ax

<https://www.facebook.com/AASUB>

<https://twitter.com/StatsAland>

ISSN 1455-1977 (print)

ISSN 2737-0798 (online)

Förord

Ålands statistik- och utredningsbyrå (ÅSUB) har tillsammans med Ålands fredsinstitut haft i uppdrag att genomföra projektet "Vad har EU betytt för Åland och ålänningarna?". Uppdragsgivare har Ålands landskapsregering varit och fredsinstitutet har haft det övergripande ansvaret för projekthelheten som pågått under 2020 och 2021. Projektet resulterade i sammantaget sex delstudier som alla publicerats var för sig. Inom ramen för projektet har ÅSUB producerat två rapporter som publiceras i ÅSUBs utredningsserie och Ålands fredsinstitut har ansvarat för och publicerat de fyra övriga rapporterna. Fredsinstitutets direktör *Sia Spiliopoulou Åkermark* har fungerat som projektets samordnare och ledare. *Sia Spiliopoulou Åkermark* är docent i folkrätt och har arbetat med och undervisat i Europafrågor och EU-rätt.

Föreliggande rapport fokuserar på de ekonomiska verkningarna av EU-medlemskapet för Åland. Vilka effekter har den friare rörligheten av varor, tjänster, kapital och arbetskraft inom EU:s inre marknad haft på Ålands ekonomi och vilken betydelse har de undantag som Åland har i EU-fördraget haft på den ekonomiska utvecklingen? Utvecklingen för olika ekonomiska nyckeltal för Åland jämförs med olika "syntetiska regioner" för att bedöma återverkningarna på den åländska samhällsekonomin.

Inom ramen för projektet har det hållits interaktiva webinarier i seminarieserien "25 år i EU - åländska erfarenheter", där preliminära resultat presenteras för varje delstudie. Huvudresultaten från den här studien presenterades redan den 20 maj 2021 på seminariet "Åland - 25 år i EU". ÅSUB vill passa på att rikta ett stort tack till alla som medverkade och bidrog med värdefulla kommentarer till studien.

Den första delstudien som ÅSUB ansvarat för inom ramen för projektet hade titeln "Ålands befolkningsutveckling under EU-tiden - Flyttningsrörelser, arbetsmarknad och samhällsdeltagande - åländska erfarenheter under 25 år i EU".

ÅSUBs framlidne forskningschef Jouko Kinnunen ansvarade för den övervägande delen av analysarbetet inom ramen för föreliggande studie och för utarbetandet av större delarna av kapitlen 3 – 4 i rapporten. Undertecknad har på basen av de analyser som gjorts inom ramen för projektet och med största respekt försökt följa Jouko Kinnunens projektplan och ansvarat för att färdigställa rapporten efter hans bortgång. Den här rapporten blev den sista för forskningschef *Jouko Kinnunen*.

Flera forskare och statistiker vid ÅSUB har bidragit till rapporten. Statistikerna *Jonas Karlsson*, utredarna *Maria Viktorsson* och *Johan Flink*, högskolepraktikant *Helmi Andersson* har bidragit med analyser och underlag för studien. Därtill har statistikchef *Kenth Häggblom* och forskningschef *Sanna Roos* medverkat med texter till avsnitten 3.5 respektive 6.3.

Mariehamn i februari 2022

Katarina Fellman
Direktör

Innehåll

Innehåll	5
Figurförteckning	6
Tabellförteckning	7
1. Sammanfattning	9
2. Introduktion – ett EU-medlemskap byggt på särlösningar.....	13
2.1 Åland i EU, utgångspunkter och övergripande perspektiv	13
2.2 Metodologisk ansats och rapportens upplägg.....	14
3. EU-medlemskapets milstolpar och särlösningar för Åland.....	16
3.1 En kort EU-historik med de viktigaste händelserna	16
3.2 De allmänna ekonomiska förutsättningarna	18
3.3 Offentliga sektorns nya institutionella upplägg.....	21
3.4 Skattegränsen.....	23
3.5 Skatteundantaget och värdet av fri rörlighet av människor	26
4. Integration ur ett handelsperspektiv	31
5. Kapitalets fria rörlighet – omvärldens närvaro på Åland.....	37
6. Den åländska ekonomins utveckling i jämförelse med andra regioner	42
6.1 Ålands utveckling i jämförelse med nordiska ö-regioner och länder	44
6.2 De åländska särlösningarnas återverkningar på ekonomin.....	47
6.3 Hushållen och konsumenten under EU-medlemskapet	56
7. Avslutande reflektioner	60
Referenser	62

Figurförteckning

Ålands, Finlands och Sveriges BNP per capita (köpkraftsjusterad) i jämförelse med EU-28 (=100), löpande priser, 1995 - 2018.....	11
Figur 1. Ränteutvecklingen i Finland 1990–2020.....	18
Figur 2. Konsumentprisernas årliga ökningstakt i Finland och på Åland.....	19
Figur 3. Bostadshushållens skulder och räntor på Åland, procent av disponibel inkomst ...	19
Figur 4. Andel företag som identifierade nya regler och krav som hot för verksamheten....	24
Figur 5. Andel företag som år 2019 ansåg att skattegränsen utgör det största hindret för företagets verksamhet.....	25
Figur 6. BNP-effekter av ökade handelskostnader (CIF), procentuell avvikelse från basscenariot, procent, 2020 – 2030.....	26
Figur 7. Inflyttning efter utflyttningsland (Sverige; Finland, övriga EU samt övriga länder) 1990 – 2019.....	27
Figur 8. Arbetskraftens utveckling enligt födelseort, index 2008 = 100.....	28
Figur 9. Gästnätter för Åland, Finland, Sverige och Grönland, 1995 - 2000, index (1995=100).....	30
Figur 10. Den samlade åländska handeln med omvärlden år 2011, MEUR.....	31
Figur 11. Ålands tjänsteexport 2011.....	32
Figur 12. Ålands tjänsteimport 2011.....	32
Figur 13. Ålands varuimport 2010 - 2020, miljoner euro efter avsändningsland.....	33
Figur 14. Ålands varuexport 2010 – 2020, miljoner euro enligt bestämmelseland.....	34
Figur 15. Exportens (utrikes) andel av totala användningen, procent.....	34
Figur 16. Importens (utrikes) andel av branschens totala användning, procent.....	35
Figur 17. Företag som avser öka verksamheten/försäljningen utanför Åland (2019).....	36
Figur 18. Standardiserat antal företag per bransch på Åland, inverterat Herfindahl-Hirschmanindex (HHI) för år 2015.....	38
Figur 19. Utländska direktinvesteringar, värde och investeringsandel i Norden 2003–2016.....	39
Figur 20. Beviljade näringsrätter, tillfälliga och totalt, 1995 - 2020, totalt.....	40
Figur 21. Utomåländska företags andel av branschens sysselsättning på Åland (privat sektor exklusive offentligt ägda bolag) 2018, procent.....	41
Figur 22. Ålands, Finlands och Sveriges BNP per capita (köpkraftsjusterad) i jämförelse med EU-28 (=100), löpande priser, 1995 - 2018.....	42
Figur 23. Förädlingsvärde efter bransch 2019, procent.....	43
Figur 24. Befolkningsutvecklingen 1995–2020, index 1995=100.....	45
Figur 25. Sysselsatta i åldern 15–64 år (1 januari), index 2008=100.....	46
Figur 26. Utvecklingen av BNP 2003–2019, löpande priser, index 2003=100.....	47
Figur 27. Ålands BNP per invånare jämfört med en syntetisk jämförelseregion (euro/invånare).....	49

Figur 28. Befolkning i slutet av året för Åland och för en syntetisk jämförelseregion. Index 1995 = 100	50
Figur 29. Utvecklingen av inom området arbetande för Åland och för en syntetisk jämförelseregion. Index 1995 = 100	51
Figur 30. Den offentliga sektorns sysselsättning för Åland och för en syntetisk jämförelseregion. Index 1995 = 100	52
Figur 31. Privata sektorns förädlingsvärde (exkl. transportsektorn) för Åland och för en syntetisk jämförelseregion. Index 1995 = 100, index 1995 = 100	53
Figur 32. Transporttjänsternas förädlingsvärde för Åland och för en syntetisk jämförelseregion, index 1995=100	54
Figur 33. Jordbrukets förädlingsvärde per capita, euro i löpande priser	54
Figur 34. Privata sektorns investeringar (exkl. transportsektor), euro per capita, löpande priser	55
Figur 35. Hushållens disponibla penninginkomst på Åland och i Finland 1995–2019 (medelvärde, i 2019 års penningvärde).....	56
Figur 36. Hushållens inkomstsammansättning på Åland 1995–2019 (medelvärde, i 2019 års penningvärde)	57
Figur 37. Transfereringar och hushållens disponibla inkomst på Åland 1995–2019 (medelvärde, i 2019 års penningvärde).....	57
Figur 38. Hushållens totalkonsumtion efter storregioner i fasta priser, index 1985 = 100 ..	58
Figur 39. Konsumentprisindex efter huvudvarugrupper med högst vikt, index 2000=100 ..	59

Tabellförteckning

Tabell 1. Nyckeltal för valutakursvariation för finska marken och euro, medelkurser och variationsmått	20
Tabell 2. Indikatorer på skattegränsens makroekonomiska kostnader år 2000	25
Tabell 3. Andel av alla företag i arbetsställeregistret och koncernregistret 2019, procent ..	41

1. Sammanfattning

Den Europeiska unionen, EU, har genomgått flera betydande förändringar under Ålands och Finlands tid i unionen. Inte minst har nya medlemsländer tillkommit och en gemensam valuta har introducerats inom valutaunionen. Därmed är också svaren på frågan om EU-medlemskapets effekter på Åland växlande över tiden. Den Europeiska unionen har flera uttalade mål och visioner om hur gemenskapen skall bidra till medlemsländernas utveckling. En grundpelare är integration genom fri rörlighet av människor, kapital, varor och tjänster mellan länderna inom unionen. EU har även en målsättning att utjämna välfärdsskillnader inom och mellan länderna.

Ålands medlemskap i EU villkorades mot bakgrund av Ålands autonoma status inom Finland samt med tanke på den åländska ekonomins speciella näringsstruktur. De åländska särreglerna skrevs in i ett särskilt protokoll nr 2 som ingår i Finlands anslutningsfördrag. I protokollet specificeras undantagen rörande jordförvärv, näringskydd samt möjligheterna för fortsatt taxfree-trafik till och från Åland. Frågan om taxfree-trafik var av yttersta vikt eftersom sjöfarten vid anslutningen till EU stod för närmare 44 procent av Ålands BNP samtidigt som passagerartrafiken lägger grunden för täta sjötransporter till och från Åland. Lösningen för fortsatt taxfree innebar att Åland stannade utanför EU:s interna mervärdeskatteunion, vilket har haft konsekvenser för handeln mellan Åland och EU. Genom det så kallade Ålandsprotokollet kunde Åland delvis friskriva sig från de närings- och konkurrenspolitiska förpliktelser som den gemensamma inre marknaden innebär.

Den här rapporten behandlar olika aspekter på EU-medlemskapet genom analys av statistiska indikatorer för att se hur Åland och Ålands omvärld förändrats sedan EU-inträdet. Vi kan dock inte dra likhetstecken mellan förändringarna och EU-medlemskapet. En stor del av förändringarna skulle kanske ändå ha genomförts, även om till exempel länderna i vår omgivning, hypotetiskt sett, hade varit EU-medlemmar medan Åland stått utanför unionen. Syftet med rapporten är således inte att göra någon form av ekonomiskt bokslut för EU-medlemskapet, utan snarast att belysa utvecklingen och återverkningarna av den fria rörligheten och de åländska undantagen på den åländska ekonomin, näringslivet och arbetsmarknaden.

Rapporten använder en jämförande ansats. Vi jämför olika indikatorers utveckling före och efter EU-inträdet, och vi jämför Åland med andra regioner i Finland och i omvärlden. Tillgången på data har styrts vilka indikatorer som analyseras. Genom jämförelserna strävar vi efter att nå en större förståelse för vad EU-medlemskapet har inneburit för Åland, även om de exakta effekterna inte kan mätas.

Några viktiga tidpunkter för Ålands ekonomi under EU-tiden:

- 1995: Finland och Åland blir medlemmar av EU: nya marknadsvillkor, frihandel för jordbruksprodukter
- 1997: skattegränsen mellan Åland och övriga Finland införs
- 1999: taxfree-försäljningen inom EU upphör
- 1999–2002: Euron införs
- 2004: EU-utvidgning, Estland med flera blir medlemmar, Finland sänker alkoholskatterna, restitution (återbetalning till företagen) av sjömannens skatter

- 2021: momsfri handel för varor av mindre värde slopas i hela EU med utmaningar för Åland som står utanför mervärdesskatteområdet

I analysen av den åländska ekonomin är det även viktigt att hålla i minnet de generella effekter som EU-medlemskapet medfört i form av stabilare ekonomisk verksamhetsmiljö genom lägre räntor, stabilare inflation och större inre marknader med gemensam valuta. De här grundläggande faktorerna skapar stabilitet för såväl företag och hushåll som för beslutsfattare inom den offentliga sektorn. Den gemensamma valutans minskar också transaktionskostnaderna för företag och enskilda medborgare. Inom ramen för EU-medlemskapet representerar Åland delvis en autonom region, och delvis en ekonomi som är beroende av Finland som helhet.

Ålands invånarantal har ökat med nästan 5 000 personer under de första 25 åren inom EU. Den åländska befolkningstillväxten har relativt sett varit snabbare än i både Finland och Sverige. Under EU-tiden har flyttningsrörelsen blivit en allt viktigare faktor bakom befolkningsökningen på Åland, framför allt har inflyttningen från de nya EU-länderna ökat under 2000-talet. Rumänien, Lettland och Estland dominerar den här immigrationen. Även från de gamla EU-länderna har dock inflyttningen vuxit under Ålands tid i unionen. Inflyttningen har i viss mån vägt upp det faktum att allt flera stora årskullar når pensionsålder, men ändå det är den del av befolkningen som är 65 år och äldre som har ökat mest under EU-perioden. Trots den stora ökningen av pensionärer har arbetskraften på Åland fortsatt att växa tack vare inflyttningen. Invånare från de nya EU-länderna och från världen utanför EU har ökat mest när det gäller de personer som ingår i arbetskraften. Personer födda i de nya EU-länderna har också det högsta deltagandet på arbetsmarknaden bland befolkningen mellan 15 och 74 år. Antalet sysselsatta efter finanskrisen 2008 har vuxit snabbare på Åland än i Finland som helhet, medan tillväxten i Sverige varit ännu snabbare än här.

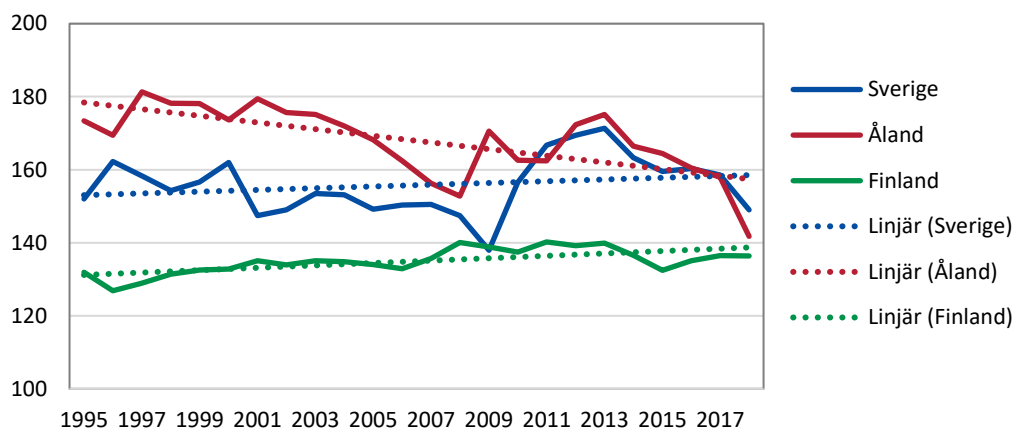
De viktigaste handelspartnerna för Åland är Finland och Sverige, medan handeln med övriga EU inte är så omfattande. Det här gäller för exporten av såväl varor som tjänster. Tillverkningsindustrin, livsmedelsindustrin frånräknad, är den bransch som uppvisar den starkaste kopplingen till EU-marknaden utanför Finland och Sverige. Den totala handeln med övriga Europa har vuxit till det dubbla under 2010-talet, men de absoluta värdena är fortfarande jämförelsevis små. Tjänstehandeln med EU har vuxit mer, 3,5 gånger under samma period. Varuhandeln ger ett negativt handelsnetto för Åland, medan tjänstehandeln, inklusive turismen, ger ett överskott.

Sammantaget ingår cirka en procent av företagen på Åland i en utomåländsk koncern. Dessa företag står tillsammans för 8,5 procent av omsättningen för företagen på Åland. Däremot har även åländska koncerner betydande verksamhet utanför Åland. Väsentligt att framhålla är att trots den åländska ekonomins småskalighet lockar Åland utländska direktinvesteringar.

Beträffande den åländska ekonomin mätt i BNP per invånare står sig Åland också väl jämfört med situationen inom EU i genomsnitt, men Ålands relativa position har försvagats under perioden för medlemskapet. Vid EU-inträdet låg Ålands BNP per capita (köpkraftsjusterad) 70–80 procent över EU-genomsnittet, medan motsvarande siffra 2018 var runt 50 procent. Finland och Sverige har under samma period trendmässigt stärkt sin relativa position och i slutet av perioden är nu Ålands BNP per capita på ungefär samma nivå som Sveriges. Den åländska produktivitetens utvecklingen har varit svag i jämförelse med Finland, Sverige och EU som helhet, särskilt under

2000-talets första del. Efter finanskrisen har produktivitetstvecklingen på Åland hållit jämnare steg med Sverige, Finland och övriga Europa. Skillnaderna i produktiviteten förklaras till betydande del av näringslivsstrukturen. Produktivitetsnivåerna varierar relativt mycket mellan branscherna (ÅSUB Rapport 2019:10).

Ålands, Finlands och Sveriges BNP per capita (köpkraftsjusterad) i jämförelse med EU-28 (=100), löpande priser, 1995 - 2018

Källa: Eurostat, ÅSUB

EU är en dynamisk institution där effekterna av medlemskapet har varierat med de olika policyförändringar som skett under åren. Ålands ekonomi har utvecklats tämligen gynnsamt under medlemskapet men tillväxten har i det närmaste stagnerat under senare delen av 2000-talet. Framför allt är det händelser inom transportsektorn som bromsat tillväxten. Transportsektorns svaga utveckling inleddes med de förändringar som skedde 2004 då Estland blev EU-medlem, vilket medförde att förutsättningarna för passagerartrafiken förändrades, alkoholskatterna sänktes i Finland och lönsamheten för taxfree-försäljningen sjönk. Fram till år 2004 kunde en betydande del av Ålands ekonomiska tillväxt förklaras av gynnsam utveckling inom passagerarsjöfarten under EU-medlemskapets första år. En analys av utvecklingen av förädlingsvärdet inom den privata sektorn exklusive transportsektorn visar att övriga delar av den privata sektorn på Åland haft en positiv utveckling under hela EU-perioden.

Rapportens slutsatser är att de åländska särlösningarna har begränsat de friheter som är centrala för EUs inre marknad, men effekterna av begränsningarna har inte överskuggat de fördelar undantagen gett. De effekter som skattegränsen haft utanför transportsektorn har i makroperspektivet inte haft omfattande återverkningar på den åländska ekonomins utveckling under de första 25 åren i EU. Även om effekterna av särlösningarna tills vidare är positiva inom den åländska ekonomin som helhet bör det betonas att skattegränsens negativa sida kan vara mycket besvärande och kostsam för enskilda företag och för särskilt drabbade näringar. De åländska undantagens konsekvenser för ekonomin skiljer sig markant mellan olika branscher.

Hushållens inkomstutveckling har uppvisat en betydligt positivare trend än BNP-utvecklingen under perioden i EU. Förhållandet förklaras bland annat av att ålänningarnas inkomster som genereras utanför Åland har ökat snabbare än den egna regionens faktorinkomster. En av orsakerna är flaggbyten inom sjöfartens som

omvandlat inhemska löneinkomster till "utlandslöner" som inte inbegrips i BNP för Åland. Genom en gynnsam sysselsättningsutveckling, positiv utveckling av inflyttningen och stigande disponibla inkomster för hushållen har de som bor på Åland sammantaget upplevt en fördelaktig utveckling som inte i sin helhet återspeglas av utvecklingen av BNP för Åland.

2. Introduktion – ett EU-medlemskap byggt på särlösningar

2.1 Åland i EU, utgångspunkter och övergripande perspektiv

EU har genomgått flera betydande förändringar under Ålands och Finlands tid i EU. Inte minst har nya medlemsländer tillkommit och en gemensam valuta har introducerats inom valutaunionen. Därmed är också svaren på frågan om EU-medlemskapets effekter på Åland föränderliga över tiden. I vår analys kommer vi därför att avrapportera utvecklingen av olika aspekter i ekonomin under Ålands 25 första år som EU-medlem, eller fram till de senaste uppgifter som finns tillgängliga, samtidigt som vi fäster blicken på särskilda milstolpar under Ålands tid inom EU.

Ålands medlemskap i EU villkorades mot bakgrund av Ålands särskilda autonoma status inom Finland och med tanke på den åländska ekonomins speciella näringsstruktur. De åländska särreglerna skrevs in i ett särskilt protokoll nr 2 som ingår i Finlands anslutningsfördrag (Spiliopoulou Åkermark, 2021). I detta protokoll specificeras undantagen rörande jordförvärv, näringskydd samt möjligheterna för fortsatt taxfree-trafik till och från Åland. Frågan om taxfree-trafik var av yttersta vikt eftersom sjöfarten vid anslutningen till EU stod för närmare 44 procent av Ålands BNP (ÅSUB Rapport 2004:5) samtidigt som passagerartrafiken lägger grunden för täta sjötransporter till och från Åland till rimlig kostnad. Lösningen för fortsatt taxfree innebar att Åland stannade utanför EU:s interna mervärdeskatteområde, vilket haft och har konsekvenser för handeln mellan Åland och EU. Ålands medlemskap blev således annorlunda än för andra regioner i Finland, eller i Sverige.

Den Europeiska unionen har och har haft flera uttalade mål och visioner om hur gemenskapen skall bidra till medlemsländernas utveckling. En grundpelare är integration genom fri rörlighet av människor, kapital, varor och tjänster mellan länderna inom unionen. EU har även en målsättning att utjämna välfärdsskillnader inom och mellan länderna genom särskilda stöd för regioner som ligger efter i välfärd mätt i BNP per capita eller har hög arbetslöshet. Även olika regioners varierande geografiska förutsättningar för till exempel jordbruk har beaktats i de EU-stöd som riktats till näringslivet och specifikt till primärnäringarna.

Forskaren Richard Palmer (ÅSUB Rapport 2004:10) delade upp effekterna av EU-medlemskapet i specifika och generella effekter. De specifika effekterna, både de positiva och negativa, har huvudsakligen med skatteundantaget och näringsrätten, det vill säga med specialarrangemangen kring Ålands medlemskap, att göra. Dessa påverkar näringslivet och i förlängningen även hushållen. Likaså når de generella effekterna företagen, offentliga sektorn och hushållen, men de påverkar även andra regioner och inte bara Åland. Dessa generella effekter innefattar bland annat en stabilare ekonomisk verksamhetsmiljö i form av lägre räntor och större inre marknader med gemensam valuta. De här effekterna är i princip de samma för samtliga medlemmar i EU. EU har även i stor omfattning medfört ny lagstiftning som påverkar hur den offentliga sektorn fungerar och vilka uppgifter den har (Spiliopoulou Åkermark, 2021). I dessa generella effekter kan även inkluderas de nya finansiella och andra stödformer som tagits fram som en del av de programåtgärder som ingår i de

utvecklingsprogram som EU initierat och som finansieras ur jordbruksfonden, fiskerifonden, regionalfonden samt socialfonden. Landskapsregeringen har genom implementering, administration, delfinansiering och uppföljning av programmen tagit del av ekonomiska resurser och ny institutionell kunskap inom flera förvaltningsområden.

2.2 Metodologisk ansats och rapportens upplägg

Den här rapporten kommer beröra de olika slagen av aspekter på EU-medlemskapet genom analys av statistiska indikatorer för att se hur Åland och Ålands omvärld har förändrats sedan EU-inträdet. Vi kan dock inte dra likhetstecken mellan förändringarna och EU-medlemskapet. En större del av förändringarna skulle kanske ändå ha genomförts, framför allt om länderna i vår omgivning, hypotetiskt sett, hade varit EU-medlemmar medan Åland stått helt utanför unionen. Dessutom härrör en del av förändringarna i vår verksamhetsmiljö från globala trender som påverkar Åland oavsett EU-medlemskapet. Vi har till exempel belyst de globala megatrenderna ur ett åländskt perspektiv i rapporten Tillväxtstudie 2019 (ÅSUB Rapport 2019:10). Teknikutvecklingen, klimat- och miljöförändringar, befolkningsrörelser samt förskjutning av ekonomisk makt är sådana företeelser. Syftet med rapporten är således inte att göra någon form av ekonomiskt bokslut för EU-medlemskapet, utan snarast att belysa återverkningarna av den fria rörligheten och de åländska undantagen på den åländska ekonomin, för näringsliv, arbetsmarknad och hushåll och utvecklingen under EU-medlemskapet.

Vi kommer i den här rapporten att använda oss av en jämförande ansats. Vi jämför olika indikatorers utveckling före och efter EU-inträde, eller vid någon annan tidpunkt, och vi jämför Åland med andra regioner i Finland och i omvärlden. Tillgången på data har styrt vilka indikatorer som analyserats. Vi använder oss även av en så kallad syntetisk kontrollmetod, där jämförelser görs mot en artificiellt konstruerad jämförelseregion som bör likna Åland så mycket som möjligt. Genom dessa olika jämförelser strävar vi efter att nå en större förståelse för vad EU-medlemskapet har inneburit för Åland, även om de exakta effekterna inte kan identifieras och mätas.

Kapitel 3 listar de ur ekonomisk synvinkel viktigaste händelserna som påverkat de åländska näringslivets allmänna verksamhetsförutsättningar under EU-medlemskapet. Här presenteras även de för Åland viktiga specifika förändringarna. Skatteundantagets och skattegränsens effekter genomlyses med hjälp av tidigare och nya modellsimuleringar. Dessutom berörs den kanske viktigaste friheten, fri rörlighet för människor.

Kapitel 4 analyserar två av de centrala friheter som bygger upp den interna marknaden, nämligen fri rörlighet för varor och tjänster. Perspektivet belyses med hjälp av handelsstatistik av olika relevans för den åländska marknaden.

Kapitel 5 handlar om fri rörlighet av kapital som vi åskådliggör med indikatorer för hur konkurrensutsatt det åländska näringslivet är samt för hur stor andel av ekonomin som kontrolleras av ägare med säte utanför Åland. Det omvända perspektivet, de åländska företagens verksamhet utanför Åland får till följd av bristande datatillgång en mycket begränsad uppmärksamhet.

Kapitel 6 behandlar Ålands allmänna ekonomiska utveckling jämfört med några andra regioner och länder. Utvecklingen belyses med hjälp av olika makroekonomiska nyckeltal samt några bransch- och sektorspecifika variabler. Jämförelser med hjälp av den syntetiska kontrollmetoden försöker säkerställa att variabler som beskattning och andra yttre faktorer inte påverkar jämförelsernas resultat. En sammanfattande indikator kan sägas vara hur välfärden för de åländska hushållen har utvecklats under medlemskapet.

3. EU-medlemskapets milstolpar och särlösningar för Åland

3.1 En kort EU-historik med de viktigaste händelserna

EU-medlemskapet innebar att Åland blev en del av en mycket större enhet med tullunion och så småningom även en monetär union, gemensam jordbrukspolitik, fiskeripolitik och regionalpolitik. Huvudlinjen vid Ålands anslutning till EU var att säkerställa färjesjöfartens verksamhetsmöjligheter (ÅSUB Rapport 2004:10). Genom Ålandsprotokollet i Finlands anslutningsfördrag kunde Åland delvis friskriva sig från de närings- och konkurrenspolitiska förpliktelser som upprättandet av den gemensamma inre marknaden innebar.

I föregående ÅSUB rapport om Ålands första 25 år i EU "Ålands befolkningsutveckling under EU-tiden", hade EUs utvidgningar åren 1995, 2004, 2007 samt 2013 en central betydelse för tidslinjen i analysen och för flyttningsrörelserna till och från Åland. I analysen av den åländska ekonomin får även andra händelser och institutionella förutsättningar avgörande betydelse för utvecklingen och analyserna över tid.

Näringsrätten introducerades i den åländska lagstiftningen år 1957 efter lång beredningsperiod redan inför självstyrelselagsändringen år 1951 som öppnade för möjligheten att begränsa rätten att idka näring för personer som inte var bosatta på Åland (ÅSUB Rapport 2002:5). Näringsrättens fortsatta existens under ett EU-medlemskapet var en öppen fråga i medlemskapsförhandlingarna, näringsrättens andemening gick stick i stäv med idén om ett fritt flöde av varor, tjänster, kapital och människor. Det visade sig så småningom att näringsrättens fortsatta existens ändå var möjlig även inom ett EU-medlemskap. Skillnaden var dock att alla nyetablerade bolag (förutom verksamheter utan personal och fast verksamhetsställe) förutsattes ansöka om näringsrätt. I en utredning från 2002 (ÅSUB Rapport 2002:5) framkom att näringsrättens konkurrensavskärmande effekt kan vara större än vad man skulle kunna förvänta sig mot bakgrund av det begränsade antalet avslag som ansökningarna om näringsrätt fått. Detta berodde på en generellt överdriven föreställning inom finländskt näringsliv om de stora svårigheterna att få rätt att bedriva näring på Åland. De här dämpande effekterna är dock svåra att kvantifiera. Vi analyserar handeln ur ett integrationsperspektiv i kapitel 4.

Den fortsatta möjligheten att idka taxfree-försäljning inom trafiken mellan Åland och närliggande regioner under EU-medlemskapet var en stor framgång för Åland i EU-medlemskapsförhandlingarna. Den allmänna EU-interna taxfree-trafiken upphörde inom EU i mitten av år 1999, det året passerades således på Åland utan några större ekonomiska konsekvenser.

Taxfree-trafikens ekonomiska villkor utmanades på nytt år 2004 när sjöfartsnationen Estland blev EU-medlem och landets färjor kom att ingå i EUs inre marknad. Estlands mycket lägre lönenivå orsakade huvudbry för finska rederier som var oroade över sin konkurrenskraft i den nya situationen. Rederinäringens oro delades av Finlands regering som var mån om att säkerställa tillgången till beredskapstransporter i alla lägen. Ett annan utmaning som uppstod i och med Estlands medlemskap var de stora

skillnaderna i alkoholbeskattningen som befarades leda till okontrollerad import av billigare alkohol från Estland till Finland. Sverige och Finland hade också i sina anslutningsförhandlingar fått igenom ett temporärt undantag gällande mängden importerad alkohol för inresande till slutet av år 2003 (Kinnunen, 2005). Därefter skulle den tillåtna mängden importerad alkohol harmonieras med övriga EUs regelverk, vilket innebar att de tillåtna införselmängderna ökade drastiskt. Det finska alkoholmonopolet Alko bidrog också till statsfinanserna med intäkter från alkoholbeskattningen, vilket gjorde frågan ännu känsligare. Finlands regering reagerade med att sänka alkoholskatterna med ungefär 33 procent i genomsnitt, vilket ledde till 22 procents sänkning av konsumentpriserna (Österberg, 2004). När landspriserna för alkohol sjönk, minskade också vinstmarginalerna för taxfreeförsäljningen ombord på fartygen inom Östersjön.

För att stävja en hotande utflaggningsvåg av finska fartyg introducerade Finland stegvis nya subventioner för personalkostnaderna inom sjöfarten under det tidiga 2000-talet. Subventionerna täckte år 2000 drygt 3 procent av sjölönerna, medan de år 2005 uppgick till 39 procent av lönekostnaderna. Sammantaget verkade dessa åtgärder kompensera relativt väl för de omvälvningar som drabbade sjöfarten under perioden (Kinnunen, 2005). Processen hindrade dock inte att sjöfartens andel av Ålands ekonomi fortsatte att gradvis krympa, en process som pågått sedan början av 1990-talet. Vi återkommer till transportsektorns roll inom ekonomin i kapitel 4 och kapitel 6.

I mars 1997 infördes en skattegräns mellan Åland och övriga Finland. Det var en följd av att Åland enligt fördraget om Finlands anslutning till EU varken hör till den europeiska gemenskapens mervärdesskatte- eller accisområde. Åland hör dock till gemenskapens tullområde och tullunion (Finlands anslutningsfördrag, Protokoll om Åland, Artikel 2). Åland betraktas som tredje land i förhållande till EU när det gäller indirekt beskattning (Åländsk utredningsserie 1999:7). Därmed uppstod nya förfaranden kring varuhandeln med övriga Finland som medförde administrativa rutiner och nya hanteringskostnader för näringslivet och för allmänheten. De nya arrangemangen väckte omfattande missnöje inom näringslivet och bland allmänheten. Gränsens faktiska kostnader har dock i tidigare studier uppskattats vara av relativt ringa värde i jämförelse med skatteundantagets positiva effekter (ÅSUB Rapport 2004:5). De positiva effekterna respektive skattegränsens negativa verkningar påverkar slår dock väldigt olika på olika slag av affärsverksamheter och branscher.

Uppkomsten av skattegränsen hade även andra effekter: en ny sorts internationell varudistribution uppstod då mervärdesskattelagstiftningen innehöll en undre gräns för mervärdesskatt som bör uppbäras. Varor av mindre värde beskattades inte, vilket ledde till en ström av kunder till Åland Post och företag som distribuerade tidskrifter och andra varor vars värde understeg minimigränsen från Åland till omvärlden. En förnyelse av EUs mervärdesskattelagstiftning som trädde i kraft i juli 2021 slopade den nedre gränsen för momsuppbörd. När materialet för den här studien sammanställdes och analyserades var det ännu oklart hur de praktiska arrangemangen slutligen skulle komma att se ut kring skattegränshandeln. Förnyelsen genomförs i hela EU, men är särskilt utmanande för Åland som står utanför mervärdesskatteområdet.

Sammanfattning av viktiga tidpunkter för Ålands ekonomi under EU-tiden:

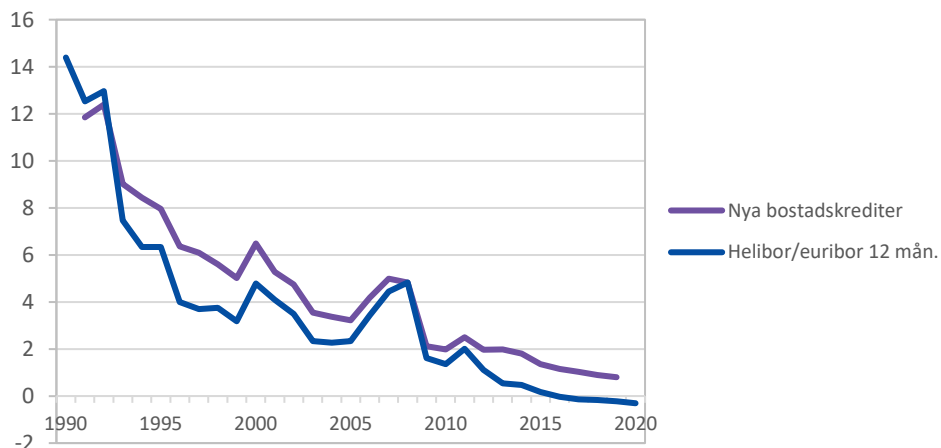
- 1995: Ålands och Finlands EU-inträde: nya marknadsvillkor, frihandel för jordbruksprodukter
- 1997: skattegränsen mellan Åland och övriga Finland införs
- 1999: taxfree-försäljningen inom EU upphör
- 1999–2002: Euron införs
- 2004: EU-utvidgning, Estland med flera blir medlemmar, Finland sänker alkoholskatterna, restitution (återbetalning till företagen) av sjömännens skatter
- 2021: momsfri handel för varor av mindre värde slopas

3.2 De allmänna ekonomiska förutsättningarna

Den här studien belyser några viktiga aspekter som beskriver den nya verksamhetsmiljön som uppstod genom EU-medlemskapet utan att behandla förändringarna på finansmarknaden på djupet. Liberaliseringen av de europeiska kapitalmarknaderna gynnar i princip både medborgarnas och företagens intressen. Det är nuförtiden mycket enklare att öppna ett bankkonto, köpa aktier i utländska bolag eller köpa fastigheter i andra EU länder. EU-medborgare ska också kunna överföra obegränsade summor mellan medlemsstaterna och låna pengar i andra medlemsstater. I allmänhet kan företagare och investerare köpa och investera i företag i ett annat EU-land och dessutom vara aktiva i förvaltningen av företaget (här gäller dock regelverket för näringsrätten på Åland). Den gemensamma valutan i valutaunionen minskar transaktionskostnaderna för både företag och enskilda medborgare.

En central aspekt är att kapitalmarknaden har förändrats när det gäller räntor. Figur 1 visar hur räntenivåerna drastiskt sjönk när den finska kreditmarknaden blev en del av den större europeiska enheten. Finland behövde till exempel inte längre använda räntepolitiken för att försvara den egna valutans externa värde.

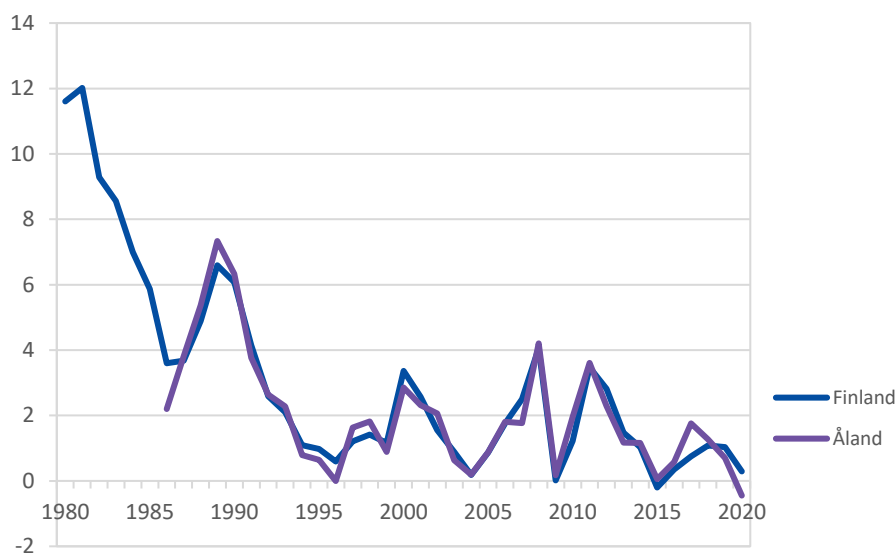
Figur 1. Ränteutvecklingen i Finland 1990–2020

Källa: Statistikcentralen, Finlands Bank.

Även inflationen, den allmänna prisökningen i ekonomin, sjönk till helt nya nivåer strax före och framför allt efter EU-inträdet. Den åländska allmänna prisökningstakten har följt den finländska utvecklingen relativt nära (se figur 2).

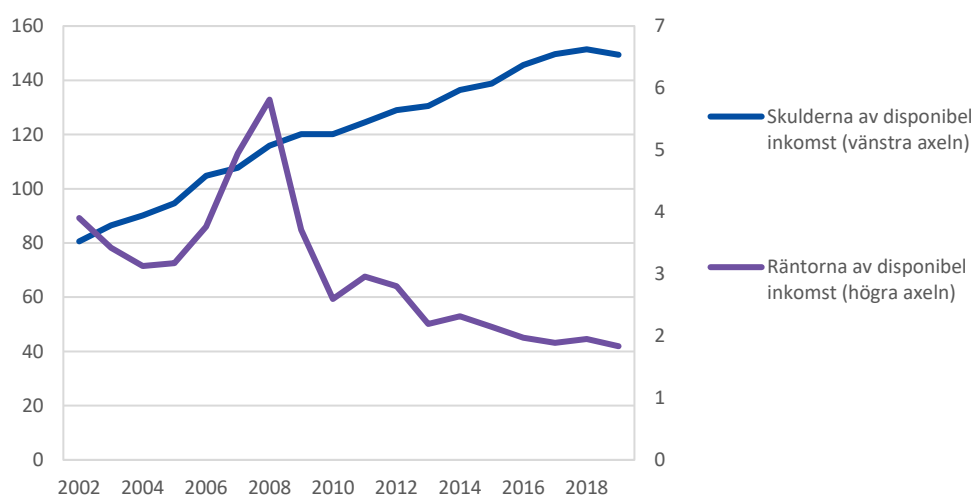
Figur 2. Konsumentprisernas årliga ökningstakt i Finland och på Åland

Källa: Statistikcentralen och ÅSUB

De sjunkande räntorna och den goda tillgången till krediter återspeglas även i hushållens skuldsättning. Lånestocken i förhållande till de disponibla inkomsterna har stigit samtidigt som räntekostnaderna i förhållande till de disponibla inkomsterna sjunkit (figur 3). Det här är möjligt endast i en stabil verksamhetsmiljö där räntorna är varaktigt låga. Å andra sidan ser vi effekten av den globala finanskrisen även här, räntekostnaderna för de åländska bostadshållen steg i samband med den globala turbulensen på finansmarknaden år 2008.

Figur 3. Bostadshushållens skulder och räntor på Åland, procent av disponibel inkomst

Källa: Statistikcentralen, Statistik över skuldsättning

Även valutamarknaden blev stabilare för både Finland och Åland när Finland övergick till euro. Skillnaden var dock inte lika tydlig för Åland eftersom Sverige inte gick med i valutaunionen och Sverige utgör en betydande marknad för Åland. Till en början fanns en bild av att Sveriges inträde endast skulle bli uppskjutet med ett par år, men i dagsläget är det helt avskrivet från den politiska agendan att Sverige skulle bli ett euroland. Oavsett minskade valutakursvariationerna för Åland mot de 19 länder som nu ingår i eurozonen.¹ I och med att euron är en mycket större valuta än vad finska marken var, borde eurons kurs även mot andra valutor ha blivit mindre volatil. Tabell 1 visar hur den finska marken varierade under 1990–1998 och hur euron varierade under 1999–2020 mot amerikanska dollarn, brittiska pundet, svenska kronan och japanska yen. Kolumnen för variationskoefficient visar den mest intressanta informationen då det variationsmåttet är oberoende av skalan, det vill säga marken och euron kan jämföras direkt utan att deras olika kursnivåer påverkar jämförelsen. Under perioden 1990–1998 var marken redan stabilare än under tidigare perioder tack vare att valutan i olika omgångar under nittiotalet på olika sätt bands till det europeiska monetära systemet.

Tabell 1. Nyckeltal för valutakursvariation för finska marken och euro, medelkurser och variationsmått

Tidsperiod	Nyckeltal		
	Variationskoefficient, %	Standardavvikelse	Medelkurs
FIM 1990 - 1998			
US-dollar (USD)	13,94	0,03	0,21
Brittisk pund (GBP)	10,00	0,01	0,13
Svenska kronan (SE)	7,04	0,10	1,47
Japansk yen (JPY)	23,85	6,14	25,75
EUR 1999 - 2009			
US-dollar (USD)	16,83	0,20	1,18
Brittisk pund (GBP)	11,63	0,08	0,69
Svenska kronan (SE)	5,97	0,55	9,27
Japansk yen (JPY)	14,34	18,77	130,91
EUR 2010 - 2020			
US-dollar (USD)	9,13	0,11	1,22
Brittisk pund (GBP)	6,11	0,05	0,84
Svenska kronan (SE)	7,01	0,67	9,53
Japansk yen (JPY)	9,15	11,27	123,17

Not: Perioden 1990 - 1998 avser valutakursen för finsk mark och perioderna 1999 - 2009 samt 2010 - 2020 avser valutakursen för Euro. Variationen är beräknad från dagliga valutakursuppgifter.
Källa: Finlands Bank, www.bof.fi

¹ Euroländerna är Belgien, Cypern, Estland, Finland, Frankrike, Grekland, Irland, Italien, Lettland, Litauen, Luxemburg, Malta, Nederländerna, Portugal, Slovakien, Slovenien, Spanien, Tyskland och Österrike.

Den första januari 1999 upphörde markens existens som egen valuta, men sedlarna och mynten användes ända till slutet av februari 2002. Perioden 1999–2009 var valutakursmässigt egentligen inte mer stabil än föregående årtionde med undantag för svenska kronan för vilken variationen faktiskt blev nästan en femtedel mindre. Under perioden 2010–2020 steg kronans variation mot euron åter en aning (7,01 mot 5,97). 2010-talet var däremot den lugnaste perioden på valutamarknaden när man granskar de andra valutornas variation mot euron. Därmed kan man säga att Ålands valutarisker har minskat något under europerioden, trots att Sverige uteblev från valutaunionen: dels förstörades det "egna" valutaområdet enormt, dels blev den egna valutans fluktuationer något mindre.

3.3 Offentliga sektorns nya institutionella upplägg

EU fyller i första hand politiska syften och har först i andra hand ekonomiska mål. Det gäller även för den Ekonomiska och monetära unionen, EMU. Det europeiska samarbetet inleddes för att hindra kapprustning och öka det fredliga utbytet mellan länderna. Genom Ålands särlösningar inom EU har såväl den offentliga som den privata sektorn påförts nya administrativa förfaringsätt. Framför allt har dock Ålands lagting och Ålands landskapsregering blivit en del av ett betydande europeiskt lagstiftningsmaskineri med omfattande system av initiativ, direktiv och förordningar (Spiliopoulou Åkermark, 2021).

Inom ramen för EU-medlemskapet representerar Åland delvis en autonom region, och är delvis beroende av ekonomin i Finland som helhet. Det gällde såväl under perioden med avräkningsbelopp och skattegottgörelse som inom den nya ekonomiska modellen med avräkningsgrund och skatteavräkning (ÅSUB Rapport 2019:6). Ålands behörighet enligt självstyrelselagen omfattar många av EUs beslutsområden och områden som påverkas av EU-medlemskapet (18 § Självstyrelselag för Åland). Mot bakgrund den fria rörligheten kan näringsverksamhet och främjande av näringslivet inklusive jordbruk och fiske, främjande av sysselsättning, undervisning, planväsendet och bostadsproduktion samt intern trafik nämnas. Frågor inom konkurrens- och konsumentskydd, utrikeshandel och utrikespolitik faller inom rikets lagstiftningsbehörighet (27 § Självstyrelselag för Åland). Statsbeskattningen är också en exklusiv finsk behörighet. Ramarna för det självstyrelsepolitiska beslutsfattandet anges därmed i stor utsträckning utanför Ålands gränser. EU-rätten ska implementeras i den nationella lagstiftningen, antingen genom riksdagen eller i lagtinget, och den åländska ekonomin står i beroendeställning till Finland, såväl politiskt som marknadsmässigt (Palmer, 2021).

I rapporten "Att påverkas och påverka – Ålands ambitioner och självbestämmande inom EU", som är en av Ålands Fredsinstituts rapporter i det gemensamma projektet om EU-medlemskapets betydelse för Åland och ålänningarna, där även denna rapport ingår, lyfter forskaren Susanna Simolin fram olika motstridiga tendenser, eller paradoxer, i europeiseringen och globaliseringen (Simolin, 2021). En för den ekonomiska kontexten och för den fria rörligheten relevant tendens är att det genom EU-inträdet uppstår nya möjligheter och nya vägar för inflytande samtidigt som

regionerna försvagas genom att behörighet överförs till EU och genom den ökade integrationen inom EU. Med sådana motstridiga trender visar studier att resilienta regioner, det vill säga regioner som har beredskap att förutse utmaningar och kriser samt därtill har förmåga att förbereda återhämtning i förväg, har bäst kapacitet att ta vara på de nya arenornas förutsättningar (Giacometti & Teräs 2019).

Till de institutionella fördelarna med EU-medlemskapet hör möjligheterna för det åländska samhället och näringslivet att ta del av de europeiska struktur- och investeringsfonderna. Under den senaste programperioden, som huvudsakligen sträckte sig från 2014 till 2020, fick Åland genom landsbygdsutvecklingsprogrammet tillgång till 20,7 miljoner euro som finansieras direkt av EU, cirka 4,3 miljoner euro genom europeiska havs- och fiskerifondens operativa program, 2,5 miljoner euro från socialfonden och slutligen 2,3 miljoner euro från europeiska regional- och utvecklingsfonden. Sammantaget finansierade EU således insatser på Åland med närmare 30 miljoner euro genom fonderna under programmets sju år (exklusive de extra återhämtningsmedel som tillkommit till följd av coronapanemin). Därtill kommer nationell finansiering som krävs som delfinansiering i programmen samt företagens och organisationernas egna insatser som tillsammans gynnar utvecklingen av näringslivet och samhället i den riktning som EU lagt upp.

När vi diskuterar den institutionella kontexten och den offentliga sektorns roll efter Ålands EU-inträde bör det också framhållas att Åland gick in i EU mitt under en av de historiskt sett aktivaste reformperioderna. Den nu gällande självstyrelselagen (FFS 1144/91, ÅFS 71/91) är den tredje i ordningen och trädde i kraft 1.1.1993. Reformen 1993 medförde nya behörighetsområden för Åland såsom postväsendet, rundradio- och televisionsverksamhet och statistik om förhållandena i landskapet. Det var också i samband med den här reformen som finansieringsmodellen med ett avräkningsbelopp (även kallad klumpsumma), och skattegottgörelse (den så kallade flitpengen) för att finansiera självstyrelsens uppgifter togs i bruk (Justitieministeriet, 2015). Avräkningsbeloppet beräknades så att de i statsbokslutet för respektive år redovisade inkomsterna, med undantag för upptagna nya statslån, multipliceras med relationstalet 0,45. Vid tidpunkten för den senaste reformen av finansieringsmodellen för landskapet som trädde i kraft år 2021 finansierade klumpsumman cirka trefjärdedelar av landskapets uppgifter (ÅSUB Rapport 2015:4). Skattegottgörelsen föll ut om de i landskapet debiterade inkomst- och förmögenhetsskatterna översteg 0,5 procent av motsvarande skatt i hela riket och betalades ut när beskattningen slutförts, vilket i praktiken innebar med två års fördröjning. Skattegottgörelsen utföll varje år under den tid som systemet tillämpades (Justitieministeriet, 2015).

En stor reform av huvudmannaskapet inom den offentliga sektorn på Åland och landskapsandelarna till kommunerna genomfördes 1994. Huvudmannaskapen inom den offentliga sektorn renodlades samtidigt så att hela hälso- och sjukvården överfördes till landskapets huvudmannaskap, liksom gymnasialstadiutbildningen och Musikinstitutet. Det här var områden där de enskilda kommunerna i realiteten inte hade haft så stort inflytande. Den bärande tanken för överföringen av huvudmannaskapen var att den som fattar besluten för en organisation också bär kostnaderna. Den övergripande målsättningen för landskapsandelsreformen var att öka den kommunala självbestämmanderätten inom de sektorer där kommunerna är huvudmän (ÅSUB Rapport 1999:10). Reformerna av såväl självstyrelselagen som förändringen av huvudmannaskapen inom det offentliga Åland sammanföll med år av relativt god ekonomisk tillväxt (ÅSUB Rapport 2015:4).

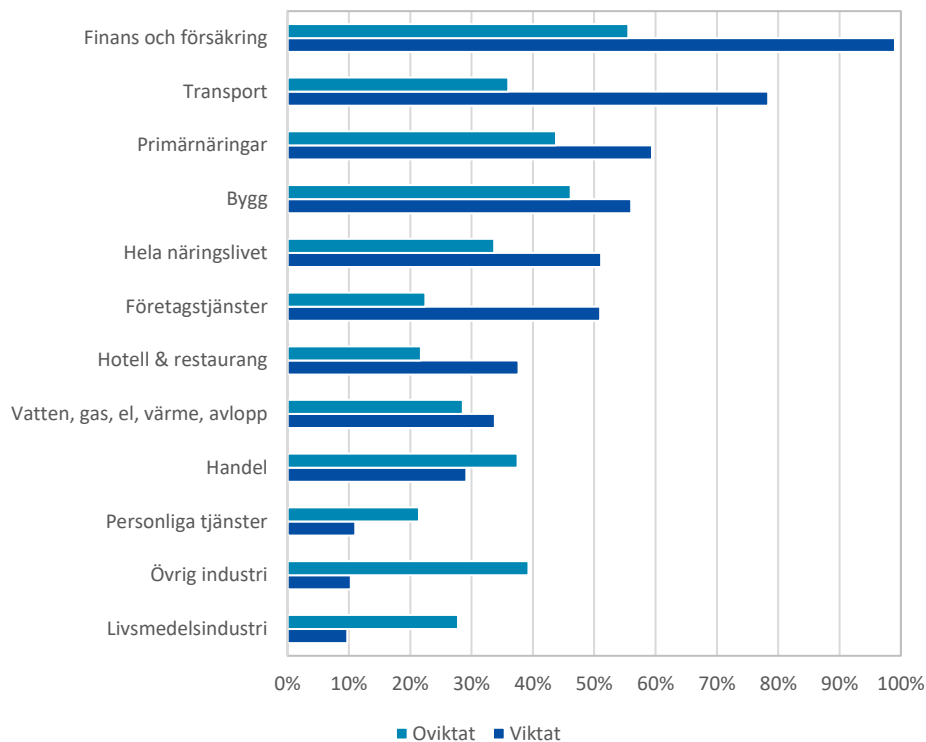
1990-talet var också de stora skattereformernas årtionde. Beskattningen av kapitalinkomster respektive förvärvsinkomster skiljdes från varandra 1993. Kapitalinkomstskatten blev en ren statsskatt som därefter fastställdes enligt en fast skattesats. Som en förberedelse inför EU-inträdet övergick Finland 1994 till mervärdesbeskattning, som ersatte den tidigare omsättningsbeskattningen. En viktig förändring var att även tjänsterna kom att omfattas av mervärdesbeskattningen. Också skogsbeskattningen och samfundsbeskattningen genomgick förändringar (Skatteförvaltningen 381r.09). Alla dessa skattereformer fick betydande återverkningar även för det åländska sammanhanget. Kommunernas inkomstbas och underlaget för landskapets inkomster förändrades och såväl företagens som hushållens beskattning justerades.

3.4 Skattegränsen

Det åländska EU-undantaget implementerades i praktiken genom införande av en skatteadministrativ gräns mellan Åland och resten av unionen i mars 1997. Då skattegränsen infördes skapade den betydande initiala 'chockeffekter' i den åländska handeln med Finland, som fram till dess fungerat som en helt gränslös inrikeshandel. I handeln med övriga EU, och då närmast med Sverige, uppstod inte samma påtagliga förändring. Här låg den negativa effekten inte i några nya administrativa bördor, utan snarare i att man genom skattegränsen gick miste om de förenklingar i handeln som EU-medlemskapet annars skulle ha inneburit (ÅSUB Rapport 2004:5).

Den negativa bilden av skattegränsens effekter efter dess införande förstärktes av att det var tidskrävande att informera om Ålands handelsmässiga särställning till utomstående affärskontakter samt att hanteringen av skattegränsen i många fall krävde vissa nyinvesteringar av engångskaraktär i programvaror och administrativa system (ÅSUB Rapport 2004:5). När EUs mervärdesskattedirektiv förändrades den första juli 2021 hamnade Åland i en liknande situation som när skattegränsen infördes första gången, en initial chock drabbade företagen och därefter en strävan att åstadkomma förenklingar i hanteringen och administrationen av handeln över gränsen. Den här rapporten analyserar dock Ålands första 25 år i EU, varför några kvantifieringar av effekterna av de senaste förändringarna inte har gjorts. Däremot presenteras kort resultaten för modellanalyser av vad effekterna på ekonomin skulle bli om kostnaderna för att hantera importen och exporten av varor stiger markant.

De olika nya administrativa reglerna utgör ett väsentligt problem för de åländska företagen i allmänhet. I ÅSUBs Tillväxtstudie från 2019 identifierade företagen nya administrativa regler och krav som det främsta hotet bland ett flertal presenterade alternativ. Figur 4 visar de åländska företagens svar om deras uppfattning av hotbilden av nya administrativa regler efter bransch, viktade med företagens personalstorlek respektive utan viktning. Vi ser att oron är mer utbredd hos de större företagen än hos mindre, eftersom de viktade svaren ger större utslag. Finanssektorn, vars verksamhet har reglerats allt hårdare efter 2008-års finanskris, toppar listan över branscher som oroar sig för nya regler och krav. Branscher som sysslar med varuhandel hamnar klart längre ner än näringslivet som helhet.

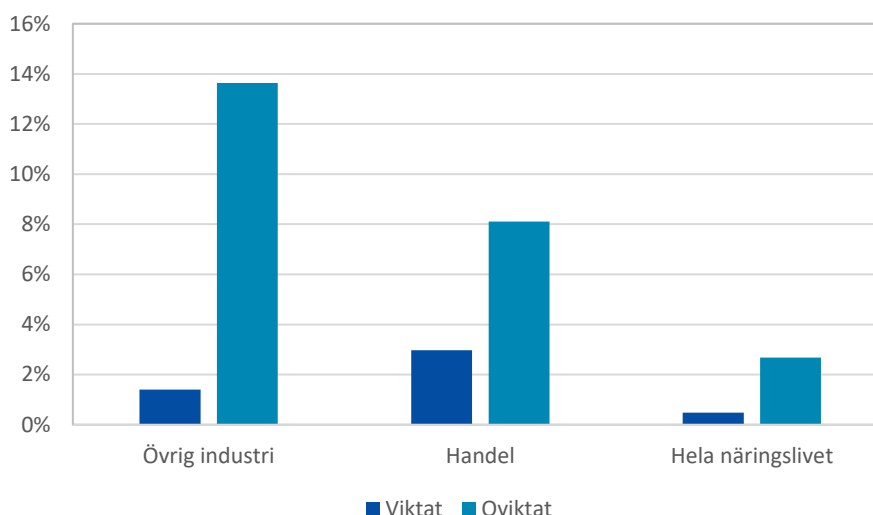
Figur 4. Andel företag som identifierade nya regler och krav som hot för verksamheten

Källa: ÅSUB Rapport 2019:10

Fanns det en oro för skattegränsen år 2019 bland företagen? Svaret på den frågan hittar vi i studiens fritt formulerade svar. Där fann vi svar från två branscher, övrig industri (exklusive livsmedel) och handel, var skattegränsen seglade fram som det största hindret för verksamheten (figur 5). Inom de här branscherna är exporten respektive importen betydande. Av samtliga företag uppgav cirka 2,7 procent att skattegränsen är det största hindret för företagets utveckling. Företagsstorleken spelar dock även här en viktig roll, det här problemet upplevdes klart värre bland mindre företag, de viktade svaren ger ett mycket lägre utfall. Endast 0,5 procent av näringslivet uppger skattegränsen som det största hindret för företagets utveckling när företagsstorleken beaktas. Vi kan således förvänta oss att de nya förändringarna i skattegränsen kommer att vara svårast att hantera för de mindre företagen, och värst förväntas det bli inom övrig industri och handel.

Figur 5. Andel företag som år 2019 ansåg att skattegränsen utgör det största hindret för företagets verksamhet

Källa: ÅSUB Rapport 2019:10

I 2004-års studie om skatteundantagets samhällsekonomiska betydelse (ÅSUB Rapport 2004:5) uppskattades att skattegränsens kostnadsbelastning medförde följande makroekonomiska kostnader i form av lägre BNP, export och import (tabell 2). Den generella konklusionen var då att skattegränsen har negativa makroekonomiska effekter, men att dessa – åtminstone i relativa tal – var begränsade. Detta bekräftades också av de kalkyler som på motsvarande sätt gjorts av effekterna på investeringarna, den indirekta skattevolymen och den offentliga sektorns konsumtion efter skattegränsens reella införande 1997. I samtliga dessa senare fall låg resultatet på noll eller så nära noll att det i det närmaste var försumbart.

Tabell 2. Indikatorer på skattegränsens makroekonomiska kostnader år 2000

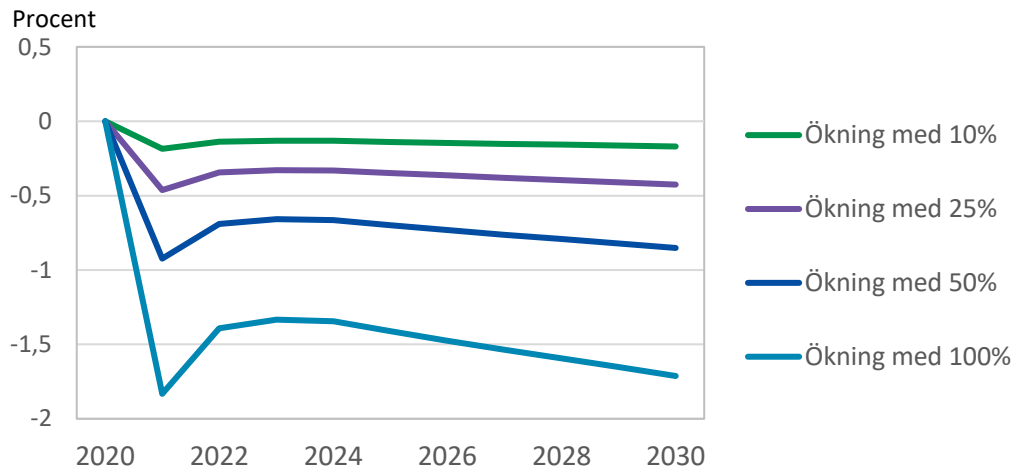
Makroekonomisk indikator	Relativ kostnadsbelastning (förändring i procent)
BNP till producentpris	- 0,15
BNP till marknadspris	- 0,28
Export	- 0,26
Import	- 0,19

Källa: ÅSUB Rapport 2004:5

Vilken betydelse handelskostnaderna har för ekonomin kan också belysas genom modellsimulering med hjälp av en samhällsekonomisk modell. I figur 6 nedan presenteras fyra olika scenarier där handelskostnaderna, det vill säga hanteringskostnaderna i form av köpta tjänster för både importen och exporten, ökar med 10, 25, 50 respektive 100 procent. I det sistnämnda fallet skulle handelskostnaderna alltså fördubblas jämfört med utgångsläget 2020. Handelskostnaderna omfattar alla slag av köpta tjänster inklusive transporttjänster, vilket innebär att om det är kostnaderna för hanteringen av just skattegränsen som ökar, så innebär varje scenario att själva skattegränskostnaden procentuellt ökar

betydligt mer. Företagens eget arbete omfattas inte av beräkningen även om det bör framhållas att det arbetet kan vara betydande. I figuren presenteras effekten på alla handelskostnader sammantaget. Resultatet av modellsimuleringen visar att en ökning av de totala handelskostnaderna med 10 procent skulle medföra en nedgång i BNP på i storleksordningen 0,15 procent. En dubblering av handelskostnaderna, en ökning med 100 procent, skulle sänka BNP för Åland med 1,5–2 procent.

Figur 6. BNP-effekter av ökade handelskostnader (CIF), procentuell avvikelse från basscenariot, procent, 2020 – 2030

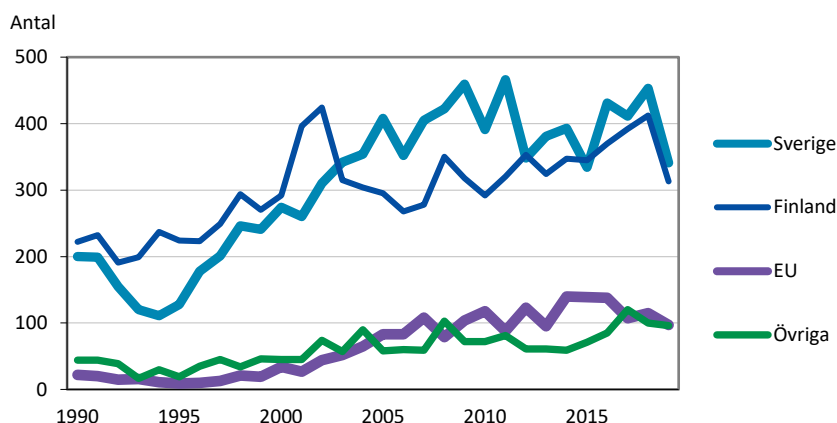
Källa: ÅSUB

3.5 Skatteundantaget och värdet av fri rörlighet av människor

Eftersom fri rörlighet av människor ingår i EUs grundprinciper, är det av intresse att studera befolkningsutvecklingen och speciellt flyttningsrörelsen i relation till EU-inträdet. Ålands invånarantal har ökat med nästan 5 000 personer under de första 25 åren inom EU. Befolkningstillväxten under den föregående 25-årsperioden var i samma storleksordning, men under EU-tiden har flyttningsrörelsen blivit en allt viktigare faktor bakom ökningen. Åland har haft ett flyttningsöverskott i stort sett varje år sedan EU-inträdet.

Både inflyttningen och utflyttningen har ökat. Det beror delvis på att flera studerar utanför Åland och därmed syns i flyttningsstatistiken, men ökade flyttningsvolymerna är ett globalt fenomen som kan förklaras med utvecklingen av kontakter och kommunikationer. Inflyttningen till Åland har ändrat karaktär på så sätt att flera numera flyttar in från Sverige än från Finland och att antalet immigranter från utomnordiska länder har ökat betydligt, från såväl EU som från länder utanför unionen och Europa.

Figur 7. Inflyttning efter utflyttningsland (Sverige; Finland, övriga EU samt övriga länder) 1990 – 2019

Källa: ÅSUB Rapport 2021:1

När det gäller EU är det framför allt inflyttningen från de nya EU-länderna som har ökat efter att de kom med i unionen i olika omgångar under 2000-talet. Rumänien, Lettland och Estland dominerar denna immigration. Även från de gamla EU-länderna har dock inflyttningen vuxit, både jämfört med tiden före 1995 och under Ålands tid i unionen. En betydande ökning noteras också när det gäller länder utanför EU, både länder i östra Europa och i andra världsdelar, främst Asien. Utflyttningen till EU och länder utanför EU har inte ökat i motsvarande grad som inflyttningen därifrån. Under de första tio åren av EU-medlemskapet var det fortfarande flyttningen i förhållande till Finland som gav det största överskottet, medan Sverige gav ett minusresultat. Efter EUs utvidgning har såväl de nya EU-länderna som världen utanför EU bidragit med betydande flyttningsöverskott, medan överskottet i förhållande till Finland har minskat. För Sveriges del har underskottet förbytt i ett överskott.

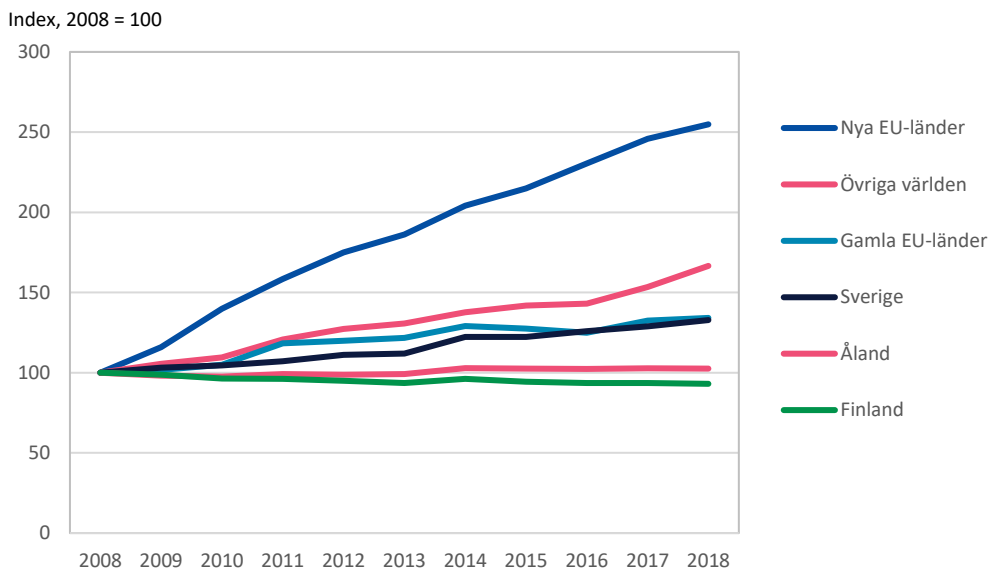
Könsfördelningen har varit relativt jämn både bland inflyttade och utflyttade. När det gäller ålder råder däremot en koncentration till personer mellan 20 och 40 år. De senaste åren har tre femtedelar av de inflyttade tillhört denna åldersgrupp. En liknande struktur gäller för de utflyttade, men där noteras också en betydande utflyttning av 18- och 19-åringar, de åldrar där många inleder studier utanför Åland. Flyttningen har gett ett nettotillskott i de flesta åldersgrupper, men mest för personer mellan 20 och 40 år samt under 10 år.

Inflyttningen har i viss mån vägt upp det faktum att allt flera stora årskullar går in i pensionsålder, men det är ändå den del av befolkningen som är 65 år och äldre som har ökat mest under de 25 åren. Det avtagande födelseöverskottet tillsammans med de förändrade flyttningsströmmarna har gjort att ökningen av invånare som är födda på Åland och i Finland har varit rätt liten, medan antalet personer som är födda i Sverige och övriga EU-länder samt utanför EU har vuxit betydligt mera.

Även om de svenskspråkiga invånarna har fortsatt att öka i antal, har den kraftigaste tillväxten skett för personer med andra språk och de har ökat sin andel av befolkningen från 6 procent till 14 procent. Finska står fortsättningsvis för knappt fem procent medan fyra procent har ett språk som kan hänföras till något av de nya EU-länderna och tre procent något språk som i första hand hör hemma utanför EU.

Trots den stora ökningen av pensionärer har arbetskraften fortsatt att växa tack vare inflyttning under EU-tiden. Ökningen av arbetskraften har till och med varit något större än för befolkningen som helhet. Om man ser till födelseort för de personer som ingår i arbetskraften, noterar man att det är invånare från de nya EU-länderna och från världen utanför EU som har ökat mest. Personer födda i de nya EU-länderna har också det högsta deltagandet på arbetsmarknaden bland befolkningen mellan 15 och 74 år, vilket delvis kan förklaras av åldersstrukturen i denna grupp med få yngre och äldre. Ett tecken på att integreringen på arbetsmarknaden inte har hållit jämna steg med inflyttningen är dock att arbetslösheten har ökat bland invånarna från de nya EU-länderna liksom för personer födda utanför EU.

Figur 8. Arbetskraftens utveckling enligt födelseort, index 2008 = 100

Källa: ÅSUB Rapport 2021:1

Det finns skillnader beträffande födelseort när det gäller hur de sysselsatta placerar sig i olika näringsgrenar. Hotell- och restaurangbranschen har den högsta andelen sysselsatta som är födda utanför Åland, och även inom livsmedelsindustrin och personliga tjänster utgör de inflyttade mera än 40 procent som är genomsnittet för hela arbetsmarknaden. Primärnäringsar och byggande är näringsgrenar med ett betydande inslag av personer från speciellt de nya EU-länderna.

Sett till lönenivå ligger personer som är födda i de nya EU-länderna och övriga världen lägst, medan anställda från Åland, Finland och Sverige har de högsta lönerna. Dessa skillnader har samband både med utbildningsnivå och fördelning på bransch. Mäns löner är högre än kvinnornas oavsett födelseland.

Studier har, i motsats till arbete, inte utgjort något viktig orsak att flytta till Åland. Antalet personer med hemort utanför Åland vid antagningen till studier på Åland har minskat något under 2000-talet och det är studerande från Finland och Sverige som dominerar helt. Inte heller har EU-medlemskapet lockat ålänningar att studera utanför Norden i någon större utsträckning. Den stora ökningen av studerande på andra orter har skett i Sverige där numera över 60 procent återfinns, medan en tredjedel studerar i

Finland. Bara ett par procent studerar i andra EU-länder respektive utanför EU, även om enskilda utbytestermener eller -år har blivit vanligare.

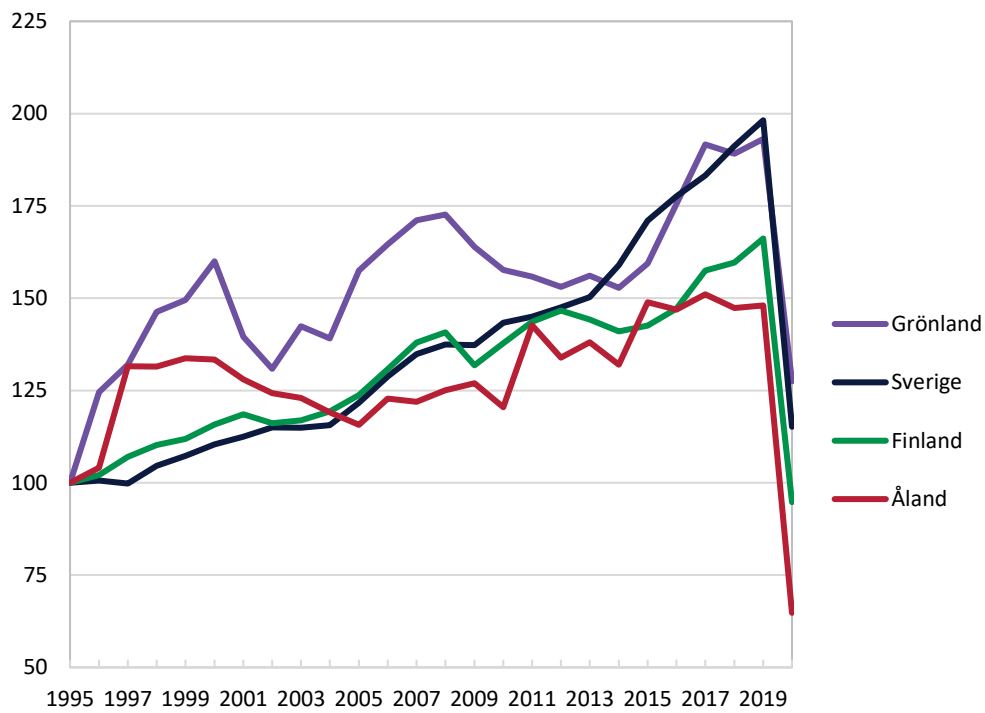
Några faktorer som gäller integrationen ur de inflyttades perspektiv kan belysas med hjälp av ett par undersökningar som ÅSUB har utfört (ÅSUB Rapport 2020:3, ÅSUB Rapport 2020:7). Av de utomnordiska inflyttade bedömer två tredjedelar att de kan förstå svenska i tal eller läsa svenska bra. När det gäller att tala och skriva är andelen något lägre. Personer som är födda i Europa utanför Norden är minst nöjda med arbetsmarknaden, speciellt när det gäller hur deras kompetens tas tillvara. Det är relativt vanligt att personer med andra modersmål än svenska har upplevt diskriminering på arbetsplatsen eller inom utbildningen.

Det politiska engagemanget är lägre bland personer som är födda utanför Åland, åtminstone när det gäller valdeltagande och benägenheten att kandidera i allmänna val. Lägst är engagemanget bland personer som har flyttat in från de nya EU-länderna och från länder utanför unionen.

En annat exempel på fri rörlighet mellan länder för människor utgör resandet eller turismen. Resandenäringen har inte påverkats lika direkt av EUs inre marknad, men stabilare valutakurser och avsaknad av gränskontroller inom Schengenområdet, dit 22 av EUs medlemsländer samt därutöver genom särskilda associeringsavtal även Island, Liechtenstein, Norge och Schweiz hör, har skapat smidigare förutsättningar också för turismen inom EU.

En jämförelse med utvecklingen av övernattningarna på hotell i våra grannländer samt Grönland och Island från EU-inträdet 1995 visar att Åland de första fem EU-åren hade en väldigt snabb tillväxt i antalet gästnätter, men att utvecklingen därefter varit långsammare än i övriga nordiska områden. För Island har turismnäringen vuxit explosionsartat under 2000-talet. Med undantag för en svag tillbakagång genast efter finanskrisen 2008, som drabbade Island hårt, har tillväxten varit stadig under hela perioden och hade då coronapandemin bröt ut vuxit med över 700 procent sedan 1995. Island har inte inkluderats i grafen på grund av de övriga ländernas utveckling av gästnätterna inte blir tydlig i jämförelse med Island som har haft en tillväxt i en helt annan skala (se figur 9). För Färöarna finns tyvärr jämförbara data först från år 2013, varför det inte är möjligt att beräkna indexet i diagrammet från 1995. Från 2013 har utvecklingen av antalet gästnätter på Färöarna dock varit mycket snabb och ökat med 66 procent 2013–2019 innan coronapandemin slog till.

Grafen nedan illustrerar även med stor tydlighet hur de restriktioner i form av stängda gränser och den försiktighet som pandemin fört med sig har drabbat turismnäringen och människors förutsättningar att resa. Alla länder och regioner har drabbats, men allra störst har nedgången varit för Åland där en stor del av gästnätterna härrör från Sverige och andra länder som påverkades av de stängda nationsgränserna.

Figur 9. Gästnätter för Åland, Finland, Sverige² och Grönland, 1995 - 2000, index (1995=100)³

Källa: Nordic Statistics Database, ÅSUB

² Uppgifterna för Sverige omfattar Hotell, vandrarhem och stugbyar.

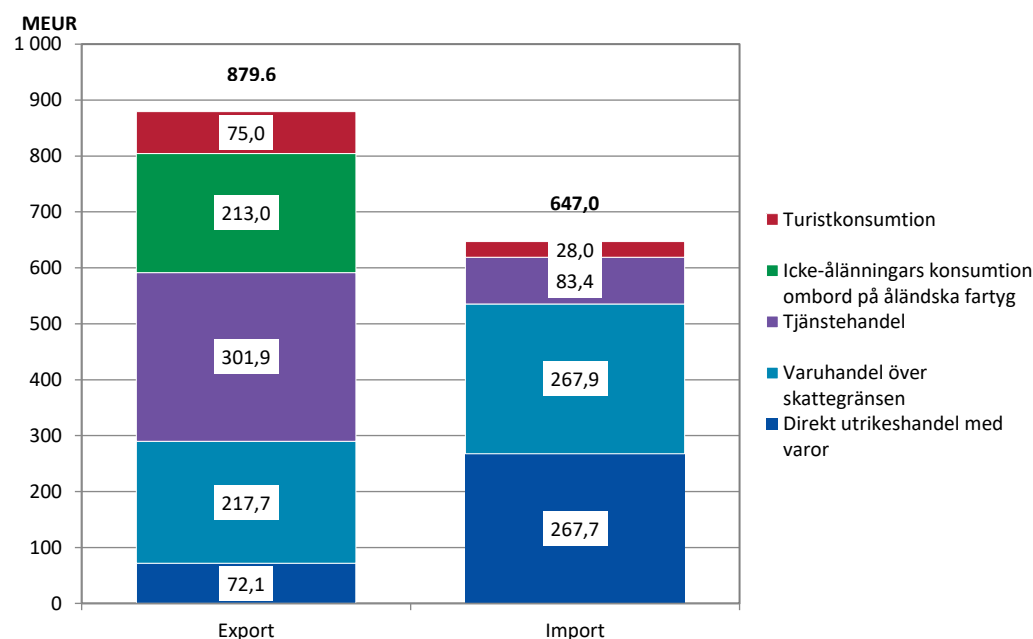
³ Jämförbara uppgifter för Färöarna saknas.

4. Integration ur ett handelsperspektiv

I det här kapitlet granskar vi hur Ålands ekonomiska ombyte med omvärlden har utvecklats. Tillgången på data inom området är långt ifrån tillfredsställande men vi kan dra några generella slutsatser med hjälp av de data som finns.

Palmer (ÅSUB Rapport 2009:14 samt Palmer, 2021) undersökte vilken betydelse EU:s inre marknad för varor och tjänster har haft för det åländska näringslivet. Han konstaterar att EU-marknaden exklusive Finland och Sverige är av liten betydelse för det åländska näringslivet. Tillverkningsindustrin, livsmedelsindustrin frånräknad, är den bransch som uppvisar den starkaste förankringen på EU-marknaden utanför Finland och Sverige. Dessa slutsatser gäller fortfarande, Finland och Sverige är de absolut viktigaste marknaderna för de tjänster och varor Åland har att erbjuda. I de globala förändringar i handelsmönstren som gradvis sker har därmed utvecklingen av läget på Ålands närmarknader absolut störst betydelse.

Figur 10. Den samlade åländska handeln med omvärlden år 2011, MEUR

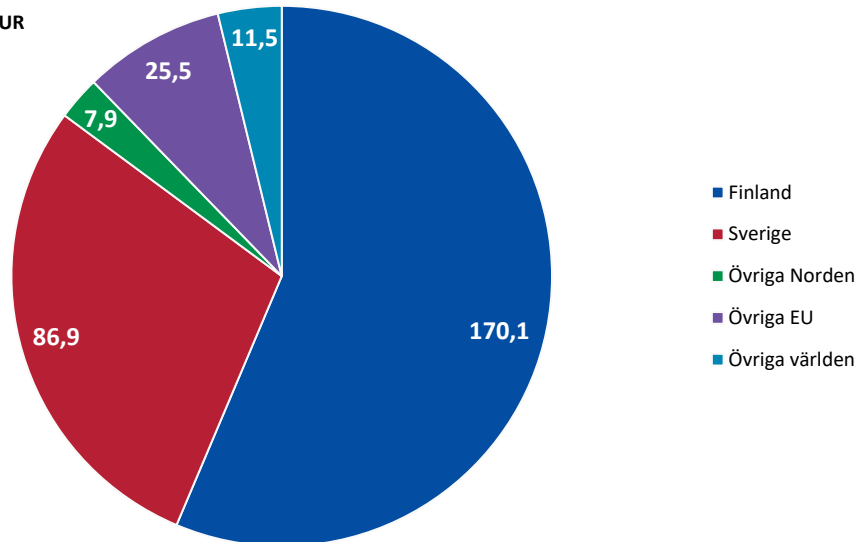
Källa: ÅSUB Statistik 2012:3

Data i figur 10 ovan grundar sig på en enkätförfrågan till åländska företag och organisationer som genomfördes på uppdrag av landskapsregeringen, Ålands näringsliv och svenska generalkonsulatet i Mariehamn (2012). Av den löpande handelsstatistiken framgår inte tjänstehandeln. Tyvärr saknas färskare uppgifter om Ålands totala handelsrelationer, inklusive tjänstehandeln och handeln över skattegränsen. Den allmänna bilden, att tjänstehandeln är väldigt viktig för Ålands handelsnetto, gäller fortfarande: varuhandeln leder till ett negativt handelsnetto, medan tjänstehandeln – inklusive turismen – ger ett överskott. Både tjänsteimporten och -exporten handlar till överväldigande del om handel med närregionerna i Finland

och Sverige. Figurerna 11 och 12 nedan visar tjänsteexportens och -importens fördelning efter land år 2011.

Figur 11. Ålands tjänsteexport 2011

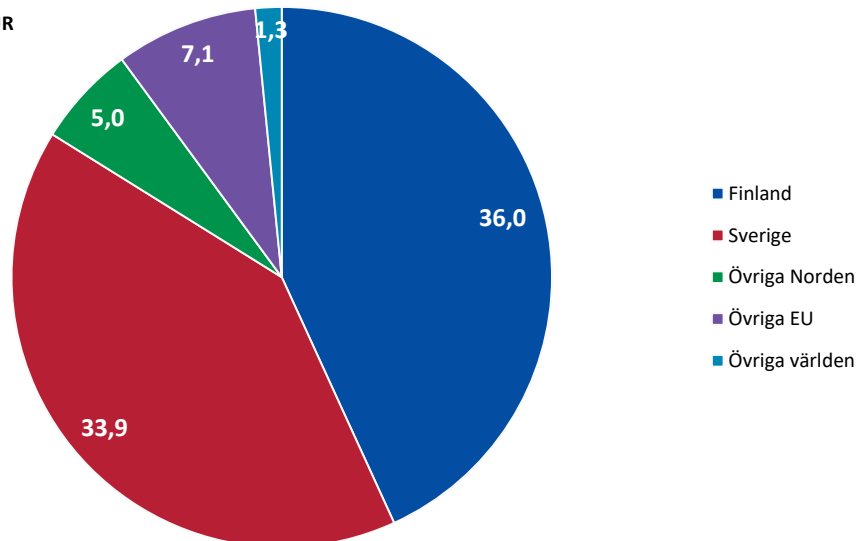
Totalt 301,9 MEUR

Källa: ÅSUB Statistik 2012:3

Figur 12. Ålands tjänsteimport 2011

Totalt 83,4 MEUR

Källa: ÅSUB Statistik 2012:3

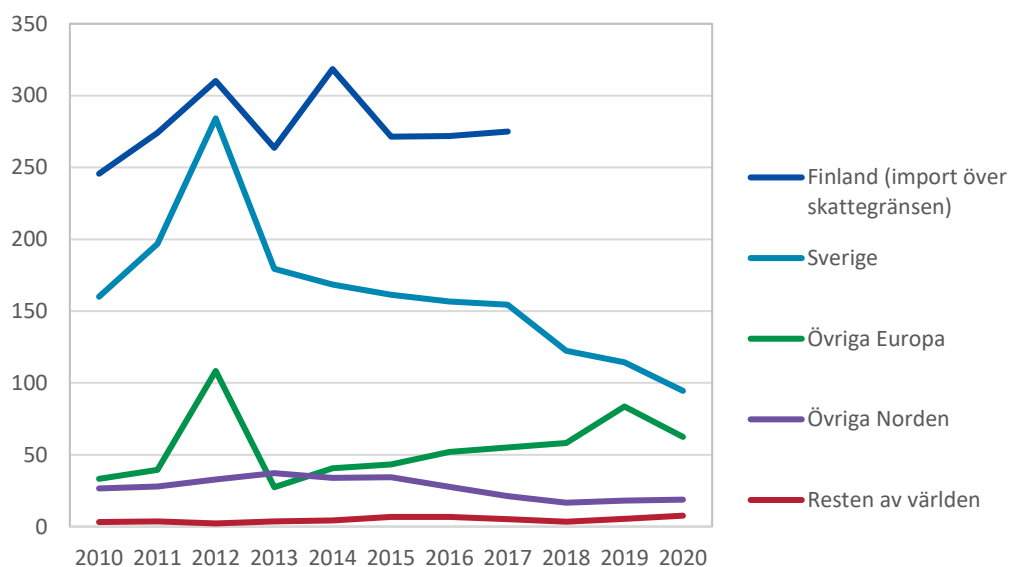
I det mervärdeskatteregister som ÅSUB använder för konjunkturstatistik finns uppgifter om försäljning av tjänster och varor till andra EU-länder. Enligt registret säljer den så kallade övriga tillverkningsmerparten av varuexporten till EU (cirka 20 miljoner euro år 2020), följt av livsmedelsindustrin (cirka 7 miljoner euro). Totalt sålde man varor till EU för 29 miljoner euro år 2020. Exporten av tjänster domineras helt av transportbranschen (cirka 25 miljoner euro; totalt för samtliga branscher 27,5 miljoner euro). Försäljningen av tjänster har ökat kraftigt och 3,5-faldigats under det

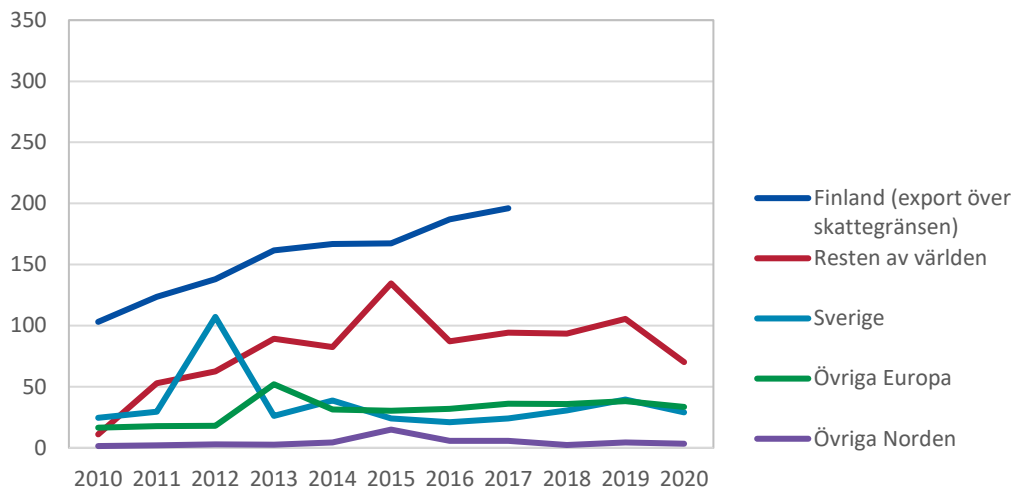
senaste årtiondet, medan varuexporten till EU enligt uppgifterna i mervärdes-skatteregistret har fördubblats under 2010-talet.

För varuhandelns del innefattar ÅSUBs handelsstatistik från och med år 2010 information om den landsvisa fördelningen av handeln. För perioden före 2010 saknas således årliga data över varuhandelsströmmarna efter land. Vi ser att Finland (skattegränshandeln) dominerar både i export och import och att landets roll har ökat under 2010-talet. Sveriges roll har däremot minskat. Dock bör framhållas att när det gäller skattegränshandeln visar statistiken inte varifrån varan kommer ursprungligen, utan endast att den kommit till Åland över skattegränsen. Resten av världen som destination för Ålands handel är relativt begränsad. Den består till övervägande del av leveranser till fartyg, för vilka landskod saknas. Skattegränshandelns tidsserier är tyvärr brutna från och med år 2018 i den här statistiken till följd av att ansvaret för skatteuppbörden övergått från Tullen till Skatteförvaltningen i Finland. Vi kan dock se att övriga Europas andel av handeln (inkluderar länder utanför EU) har vuxit både inom importen och exporten, även om övriga Europas roll är mindre än handeln med Finland och Sverige.

Figur 13. Ålands varuimport 2010 - 2020, miljoner euro efter avsändningsland

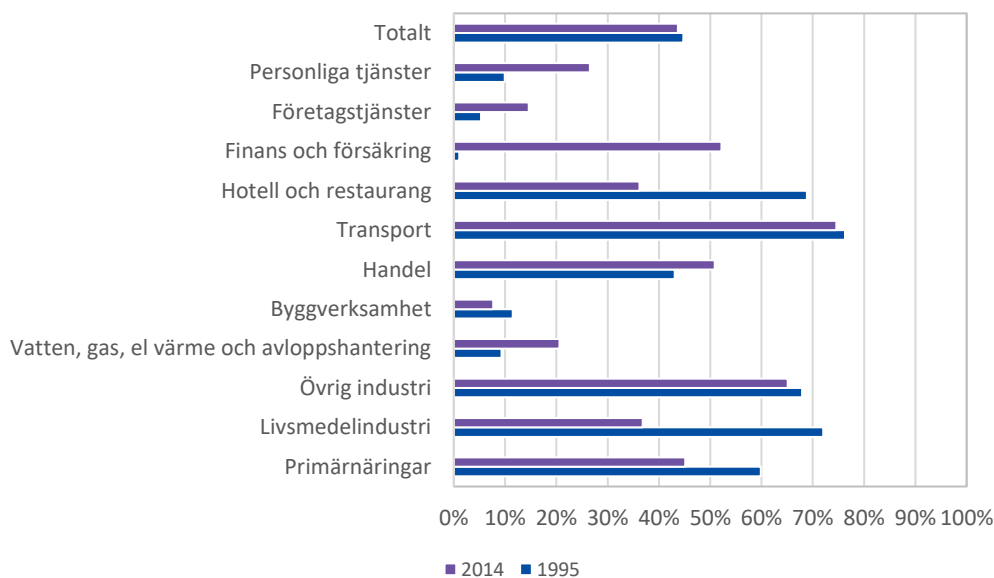

Källa: ÅSUB varuhandelsstatistik. Notera att uppgifter för skattegränshandelns inte är tillgängliga för åren 2018 – 2020.

Figur 14. Ålands varuexport 2010 – 2020, miljoner euro enligt bestämmelse land

Källa: ÅSUB varuhandelsstatistik. Notera att uppgifter för skattegränshandelns inte är tillgängliga för åren 2018 – 2020.

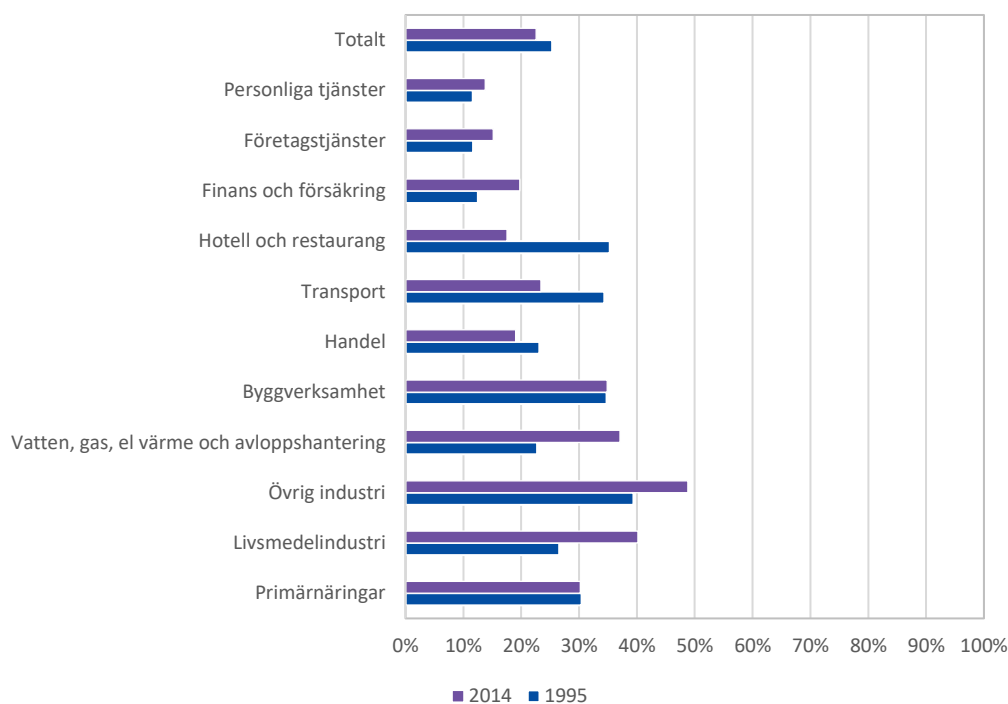
Det finns ytterligare en källa för att illustrera Ålands allmänna handelsintensitet, nämligen regionala input-output-tabeller (IO-tabeller) som framställts med några års mellanrum för Åland samt för övriga landskap i Finland. IO-tabellerna belyser branschernas inköp (input) och försäljning (output) till olika branscher och beskriver därmed branschernas beroende mellan varandra. Den senaste IO-tabellen gäller för år 2014 som vi kan jämföra med motsvarande tabeller från 1995. Tabellerna har sammanställts av olika instanser och med delvis lite olika metoder, men torde fånga de viktigaste förändringarna. När vi beräknar hur stor exportens andel av är av hela användningen av varor och tjänster i varje bransch, ser vi att exportandelen inom tjänstebranscherna har ökat inom personliga tjänster, företagstjänster, finans och försäkring samt handel, och även inom vatten-, avlopps- och energiförsörjning.

Figur 15. Exportens (utrikes) andel av totala användningen, procent

Källa: Statistikcentralen (2000), Honkatukia et al., PTT (2019)

Vad gäller importen ser vi att inom industribranscherna har importens andel av den totala användningen stigit något, medan det inom transport, handel samt hotell och restaurang förefaller som importandelen har sjunkit. Sett över hela ekonomin är dock både importens och exportens andel ganska stabil. Under de här åren har även en strukturell förskjutning skett, finanssektorn har som helhet vuxit medan transportsektorn har minskat (se ÅSUB Rapport 2019:10).

Figur 16. Importens (utrikes) andel av branschens totala användning, procent

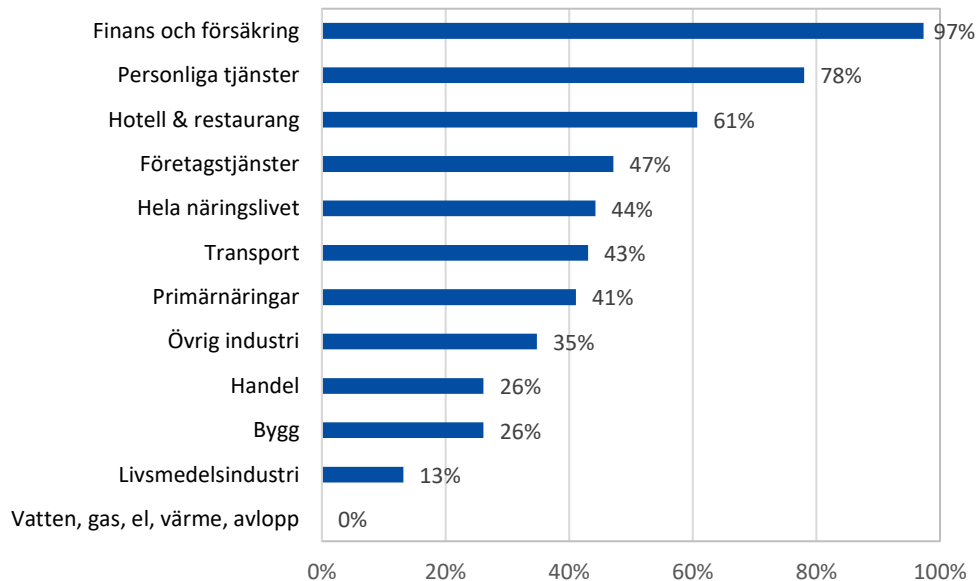
Källa: Statistikcentralen (2000), Honkatukia et al., PTT (2019)

De största förändringarna i handelsströmmarna har inträffat inom handeln med Finland och Sverige. Exporten över skattegränsen har i det närmaste fördubblats under 2010-talet, medan importen över skattegränsen har vuxit långsammare. Det är också möjligt att skattegränshandeln har vuxit ytterligare under de senaste åren för vilka vi saknar uppgifter. Slutsatsen är att varuhandeln med omvärlden i växande grad förefaller ha styrts över skattegränsen, fastän den slutliga destinationen kanske finns någon annanstans än i Finland. Samtidigt har dock handeln med övriga Europa vuxit procentuellt sett till ungefär det dubbla, men de absoluta värdena är fortfarande förhållandevis små. Ålands tjänsteintensiva näringsliv har de huvudsakliga marknaderna inom närområdet. Även tjänstehandeln med EU har vuxit. Vi ser också att tjänsteexportens andel av företagens totala försäljning har ökat samtidigt som tjänsteimportens andel av företagens totala användning minskat. Inom industribranscherna har importandelen ökat jämfört med 1995.

I ÅSUBs tillväxtstudie (ÅSUB Rapport 2019:10) ombads företagen uppge om de planerade utöka försäljningen eller verksamheten utanför Åland under de närmaste fem åren. Slående är att den åländska tjänstesektorn förefaller vara mycket mer expansiv än den åländska industrin (här uppdelad i livsmedelsindustri respektive övrig

industri). I genomsnitt finns det en hel del expansionsplaner bland företagen, då expansionsplanerna täcker nästan hälften av Ålands näringsliv, mätt i företagens personalstyrka. Det bör dock framhållas att det krävs en viss storlek på företagen för att ha resurser att ta sig an de administrativa utmaningar som följer med exportverksamhet. En mycket liten andel av företagen med under 20 anställda sysslar med export, endast några få procent, medan andelen är 30 procent bland de företag som har minst 20 anställda (ÅSUB Rapport 2019:10).

Figur 17. Företag som avser öka verksamheten/försäljningen utanför Åland (2019)

Källa: ÅSUB Rapport 2019:10

Fastän Ålands huvudsakliga handelsorientering är ungefär den samma som i början av EU-medlemskapet, har man under det senaste årtiondet kunnat hitta nya internationella marknader både för varor och tjänster. Samtidigt verkar det som om varuflödena nu styrts mer mot frakter över skattegränsen.

Sammanfattningsvis kan konstateras att de viktigaste handelspartnerna för Åland är Finland och Sverige samt att handeln med övriga EU inte är så omfattande. Det här gäller för exporten av såväl varor som tjänster. EU-marknaden exklusive Finland och Sverige är av liten betydelse för det åländska näringslivet. Tillverkningsindustrin, livsmedelsindustrin frånräknad, är den bransch som uppvisar den starkaste kopplingen till EU-marknaden utanför Finland och Sverige. Den totala handeln med övriga Europa har vuxit till det dubbla under 2010-talet, men de absoluta värdena är fortfarande jämförelsevis små. Tjänstehandeln med EU har vuxit än mer, med 3,5 gånger under samma period. Den allmänna bilden är vidare, att tjänstehandeln har stor betydelse för Ålands handelsnetto. Varuhandeln ger ett negativt handelsnetto, medan tjänstehandeln, inklusive turismen, ger överskott.

5. Kapitalets fria rörlighet – omvärldens närvaro på Åland

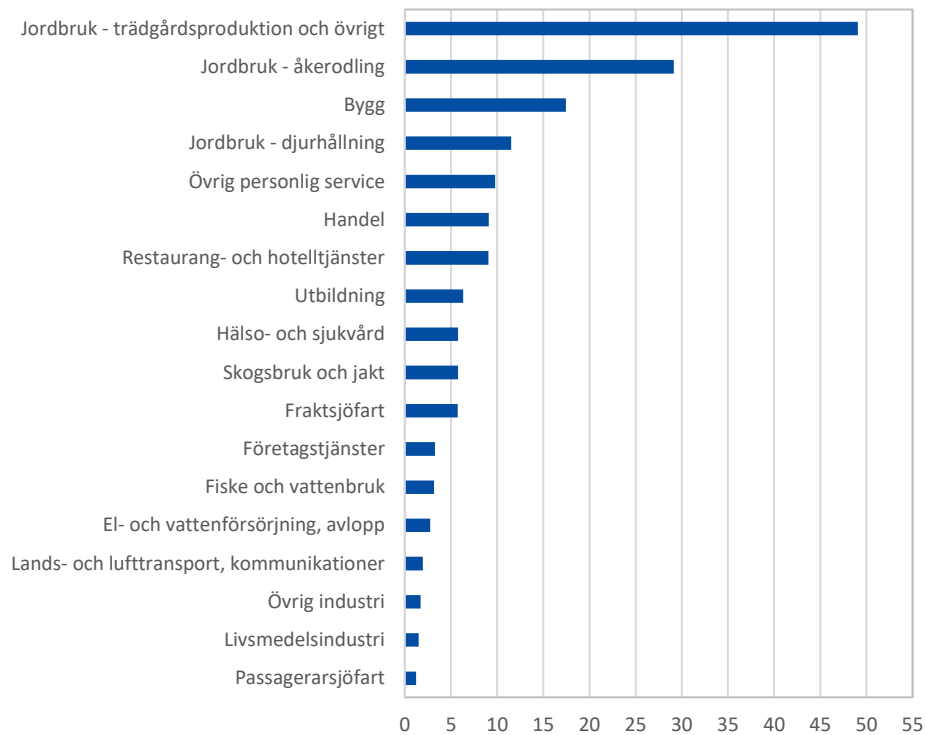
I det här kapitlet fokuserar vi på de olika sätt där omvärldens närvaro syns och märks på Åland – vid sidan av handelsrelationerna. Tillgången på data är till vissa delar begränsad till följd av att Åland inte är ett eget land. Analysen grundar sig således på de nyckeltal och indikatorer som finns att tillgå för att belysa omvärldens, och framför allt utomåländska företags, närvaro på Åland samt konkurrenssituationen på de åländska marknaderna. En central fråga är hur den externa konkurrensen påverkar de åländska företagen och i slutändan de åländska konsumenterna.

Hur upplever då de åländska företagen den utomåländska konkurrensen? I en ÅSUB-studie om ekonomisk tillväxt (ÅSUB Rapport 2004:6) uppgav företagen i de flesta branscher att den utomåländska konkurrensen var ett större hinder för företagets utvecklingsmöjligheter än den lokala konkurrensen. De branscher vars marknad är mer lokal avvek från mönstret, vatten- och elförsörjning, handel samt hotell- och restaurangbranschen rapporterade att den lokala konkurrensen var ett större hinder.

Den interna inhemska konkurrensen inom Åland kan för många branscher upplevas vara begränsad. Konkurrensläget kan mätas till exempel med ett så kallat Herfindahl-Hirschmanindex (HHI), vars inverterade värde ($1/HHI$) även kallas effektivt antal företag på marknaden (se figur 18). Tolkningen av indexet är att ju fler företag som delar marknad, desto större är den lokala konkurrensen. Indexet har störst relevans för de branscher vars huvudsakliga marknad är på Åland.

Indexvärden över 0,25, det vill säga antal standardiserade företag under 4, betraktas som bristande inhemsk konkurrens (US Department of Justice, 2018). Enligt detta konkurrensmått är konkurrensläget relativt tillfredsställande i många av branscherna på Åland (figur 18). Resultaten bör dock tolkas med viss försiktighet eftersom branscherna är relativt breda och företag verksamma inom olika produktionsinriktningar ryms inom samma aggregerade branscher i grafen, exempelvis jordbruk med olika inriktning på trädgårdsproduktionen och personlig service med olika slag av tjänsteutbud. Företagen har aggregerats enligt den branschstruktur som används i ÅSUBs samhällsekonomiska jämviktsmodell. De branscher vars värden är låga, såsom industribranscherna och passagerarsjöfarten, är i hög grad exportorienterade och den främsta konkurrensen finns utanför Åland.

Figur 18. Standardiserat antal företag per bransch på Åland, inverterat Herfindahl-Hirschmanindex (HHI) för år 2015

Källa: Beräknat från företagsregisteruppgifter på NI2008-näringsgrenskodningens tresiffernivå.

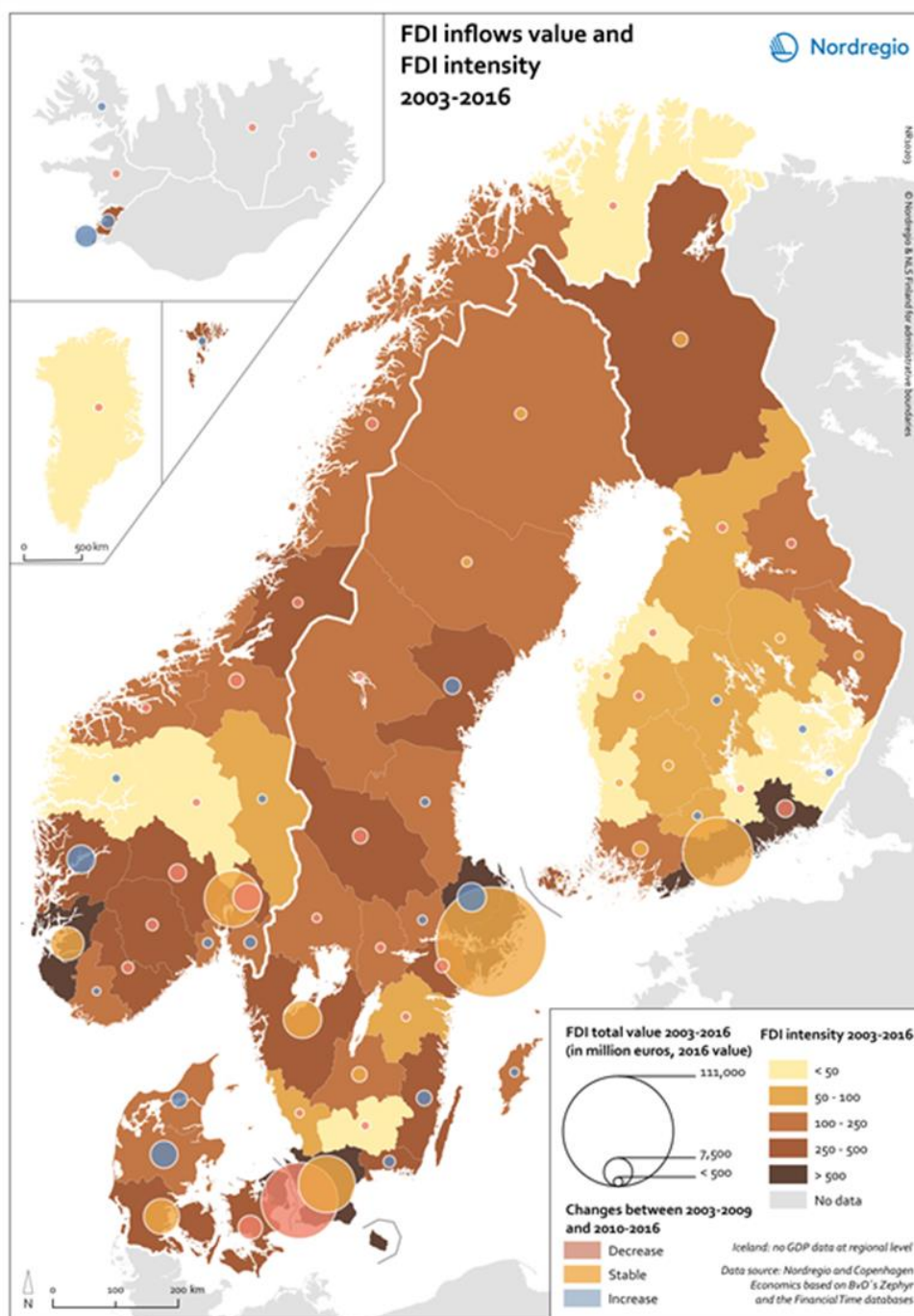
I en studie från år 2000 konstaterades att inom livsmedelshandeln kunde 13 procent av prisskillnaden i mataffärerna på Åland och en jämförelseregion i Sydvästra Finland förklaras av bristande konkurrens. Andra betydande förklaringsfaktorer var inköpspriser, ålänningarnas inkomster och preferenser när det gäller lokalproducerade varor samt brist på stordriftsfördelar i den småskaliga livsmedelshandeln på Åland (Kinnunen, 2005; ÅSUB Rapport 2000:1).

Utomåländska företag har olika sätt att konkurrera om de åländska kundernas gunst. De kan grunda nya bolag på Åland eller köpa in sig i existerande företag. Dessutom är det möjligt att närvara på den åländska marknaden tillfälligt med hjälp av temporära näringsrätter. Den ökande näthandeln gör det därtill möjligt att handla tjänster och varor från utomåländska bolag på ett smidigare sätt än före webbhandelns genombrott, även om det faktum att Åland står utanför mervärdesskatteunionen gör att vissa företag inte är beredda att leverera varor till Åland på grund av de avvikande förfaringssätt som gäller då.

Hur attraktivt är då Åland för utländska investerare? I Norden är det främst huvudstadsregionerna, och framför allt stockholmsregionen och området runt Köpenhamn som drar till sig de stora investeringarna. De här regionerna har störst invånartal och har hög koncentration av huvudkontor, IKT-företag och finansbolag (Kristensen & Grunfelder, 2018). Men om man i stället lägger de utländska direktinvesteringarna i relation till varje regions bruttoregionalprodukt får man ett mått på den relativa betydelsen av de utländska investeringarna i förhållande till omfattningen på regionens ekonomi (figur 19). Med ett sådant relationstal, eller index, står sig de utländska investeringarna i den åländska ekonomin ganska väl och har en

relativ betydelse av samma storleksordning som investeringarna i Oslo-regionen, Västergötland och de mest attraktiva delarna av Småland. Utvecklingen har därtill varit relativt stabil under 2000-talet från 2003 fram till 2016. En region som förmår locka till sig utländska investeringarna kan också sägas vara mera resilient tack vare högre diversitet av investerare vilket minskar sårbarheten i ekonomin (Kristensen & Grunfelder, 2018).

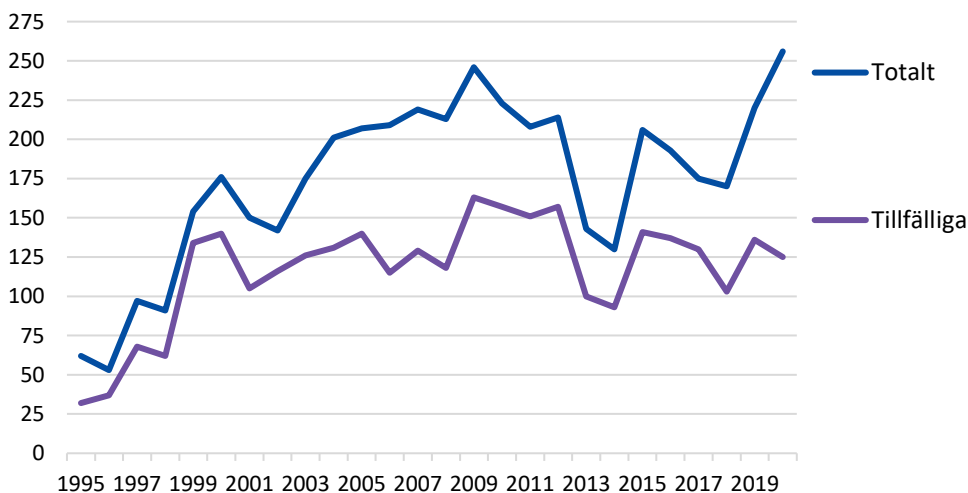
Figur 19. Utländska direktinvesteringar, värde och investeringsandel i Norden 2003–2016

Källa: Nordregio

Utländska näringsidkare och företag kan under vissa villkor, efter ansökan, få en tillfällig näringsrätt, en tillfällig rätt att bedriva näring och företag på Åland. Ett åländskt företag som inleder verksamhet på Åland får efter ansökan en varaktig näringsrätt. I motiveringarna till den förnyade näringsrättslagstiftning som antogs efter EU-inträdet framkom två grundläggande syften för näringsrätten, att säkra det svenska språkets ställning på Åland samt att främja en positiv utveckling av det åländska näringslivet. Efter att förfarandena och praxis etablerats under de första åren av EU-medlemskapet har antalet beviljade tillfälliga näringsrätter hållits i storleksordningen 100–150 per år (figur 20). En utvärdering av näringsrätten som ÅSUB genomförde 2002 visade att okunskapen och förväntningarna på det hinder som näringsrätten antogs medföra var ett större hinder för etableringarna på Åland än det egentliga regelverket kring beviljandet av näringsrätten (ÅSUB Rapport 2002:5). Vid tidpunkten för utarbetandet av den här rapporten är en reform av näringsrättsinstrumentet aktuell bland annat med motiveringen att lagstiftningen behöver följa utvecklingen inom näringslivet.

Figur 20. Beviljade näringsrätter, tillfälliga och totalt, 1995 - 2020, totalt

Källa: Landskapsregeringens årsberättelser 1995-2013, Landskapsregeringens registratur från 2014

Av alla de företag som är verksamma på Åland är det ändå en mycket begränsad andel som ingår i en utländsk koncern, endast cirka 0,5 procent. Dessa företag står sammantaget för 5,5 procent av omsättningen inom näringslivet på Åland och 2,5 procent av de anställda (tabell 3). Utöver de utländska koncernerna ingår även 0,5 procent av företagen på Åland i en finländsk koncern (motsvarar 2,9 procent av omsättningen i näringslivet) och 7,8 procent av företagen ingår i en åländsk koncern, vilket motsvarar nära hälften av omsättningen i det åländska näringslivet. Många av de åländska koncernerna har även verksamhet utanför Åland och åländska koncerner sysselsätter arbetskraft som inte bor på Åland. Det här förekommer främst inom sjöfartssektorn, finans- och försäkring, företags- och personliga tjänster, men även inom primärnäringsarna (Fellman et al., 2015). I den tillväxtstudie som ÅSUB publicerade 2019 lyfte företagen fram nordiska företags generellt höga förtroende i utbytet och handeln med andra länder.

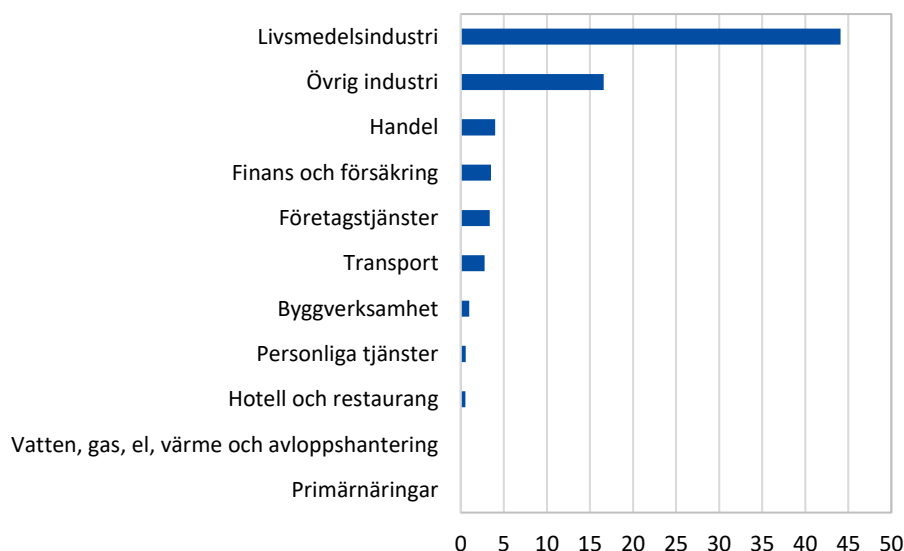

Tabell 3. Andel av alla företag i arbetsställeregistret och koncernregistret 2019, procent

	Antal företag	Omsättning	Antal anställda
Företag som ingår i koncern, totalt	8,7	58,2	50,2
Företag som ingår i åländsk koncern	7,8	49,8	46,1
Företag som ingår i finländsk koncern	0,5	2,9	1,6
Företag som ingår i utländsk koncern	0,5	5,5	2,5
Företag som inte ingår i koncern	91,3	41,8	49,8

Källa: ÅSUB koncernstatistik

Sett till hur stor andel som företagen sysselsätter på Åland är det främst inom livsmedelsindustrin och övrig industri som de utomåländska företagen har betydelse för den åländska ekonomin (figur 21). Även inom handeln, finans- och försäkring, företagstjänster samt transport uppgår andelen sysselsatta inom utomåländska företag till över två procent.

Figur 21. Utomåländska företags andel av branschens sysselsättning på Åland (privat sektor exklusive offentligt ägda bolag) 2018, procent

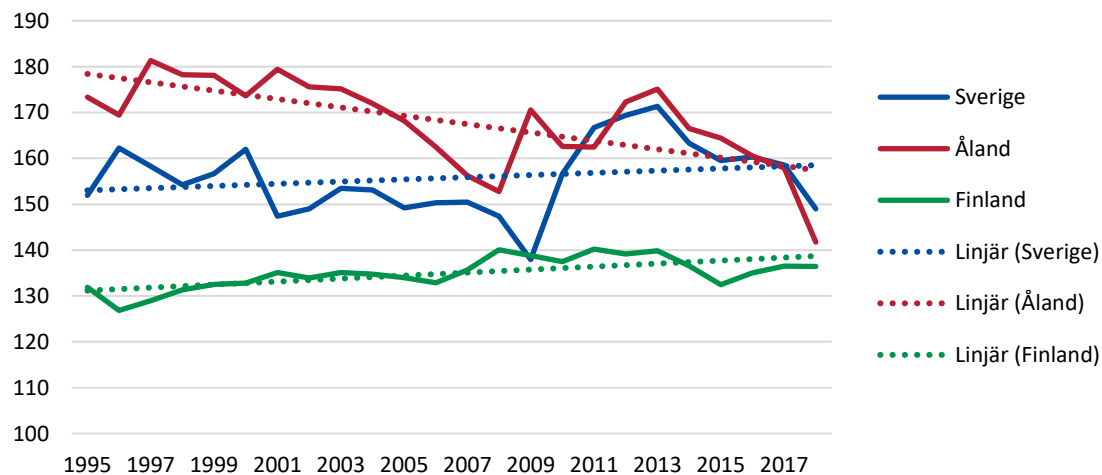
Källa: Företagsregistret 2018. Företag med utländsk ägare eller hemort i övriga Finland

Sammantaget ingår cirka en procent av företagen på Åland i en utomåländsk koncern. Dessa företag står tillsammans för 8,5 procent av omsättningen för företagen på Åland. Däremot har även åländska koncerner betydande verksamhet utanför Åland. Väsentligt att framhålla är att trots den åländska ekonomins småskalighet lockar Åland utländska direktinvesteringar. I förhållande till ekonomins omfattning är den utländska investeringsintensiteten som nämnts i nivå med situationen i till exempel Osloregionen och Göteborgsområdet i Sverige.

6. Den åländska ekonomins utveckling i jämförelse med andra regioner

Ålands befolkning och arbetsmarknad har vuxit och utvecklats på ett fördelaktigt sätt under medlemskapet, vilket vi konstaterat såväl i avsnitt 3.5 i den här rapporten som i ÅSUBs första rapport om Ålands 25 år i EU, Ålands befolkningsutveckling under EU-tiden (ÅSUB Rapport 2021:1). När det gäller den åländska ekonomin mätt i BNP per invånare står sig Åland också väl jämfört med situationen inom EU i genomsnitt, men Ålands relativa position har försvagats under perioden för medlemskapet (figur 22). Vid EU-inträdet låg Ålands BNP per capita (köpkraftsjusterad) 70–80 procent över EU-genomsnittet, medan motsvarande siffra vid slutet av den granskade perioden (2018) var runt 50 procent. Finland och Sverige har under samma period trendmässigt stärkt sin relativa position i samma takt och i slutet av perioden är nu Ålands och Sveriges BNP per capita på ungefär samma nivå.

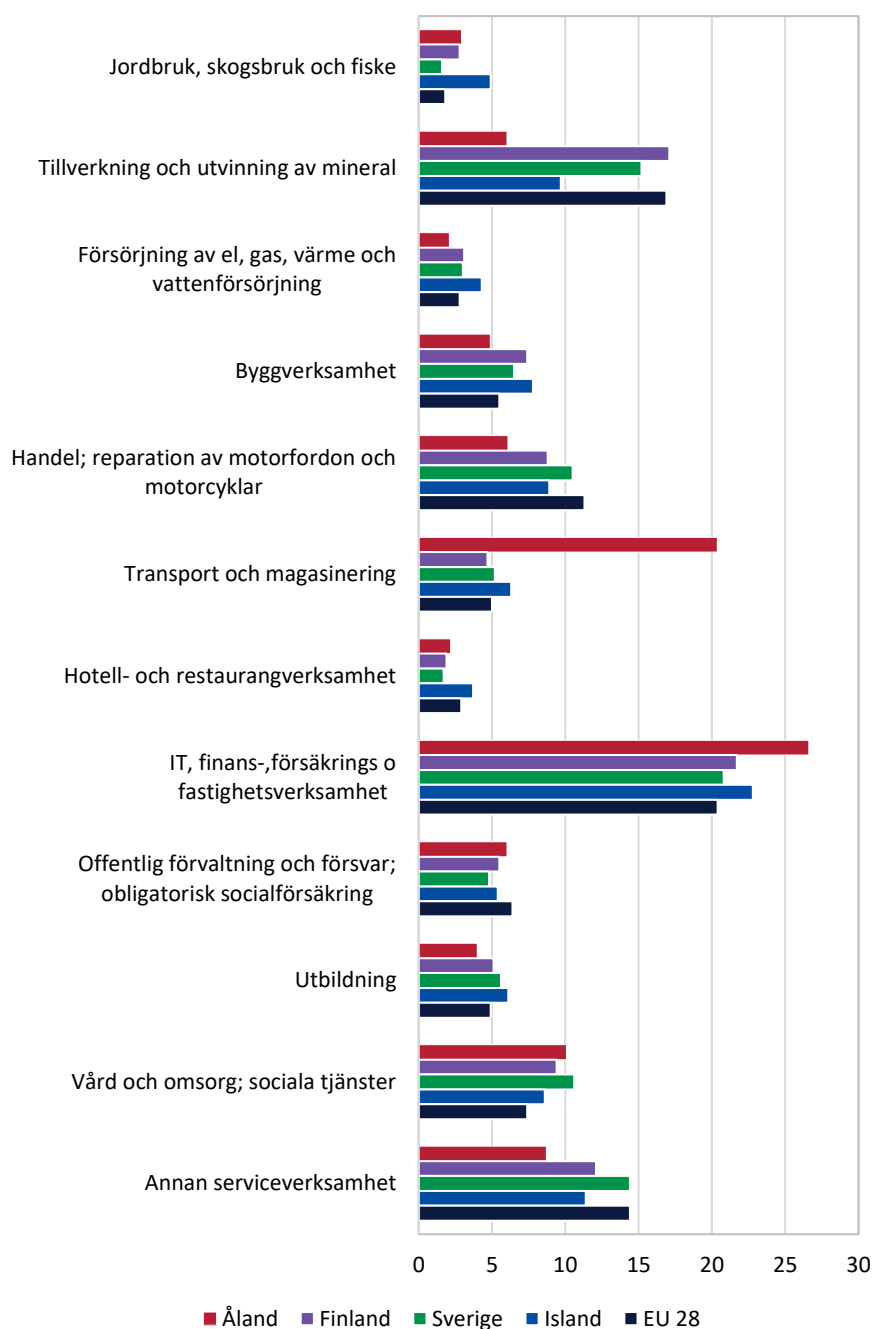
Figur 22. Ålands, Finlands och Sveriges BNP per capita (köpkraftsjusterad) i jämförelse med EU-28 (=100), löpande priser, 1995 - 2018

Källa: Eurostat, ÅSUB

Den åländska produktivitetens utvecklingen har varit svag i jämförelse med Finland, Sverige och EU, särskilt under 2000-talets första del. Efter finanskrisen jämnade utvecklingen ut sig något, men sett till utvecklingen över hela 2000-talet har Ålands produktivitetstillväxt varit långsammare än i grannländerna och i EU-28 i genomsnitt (ÅSUB Rapport 2019:10). Utvecklingen av BNP för Åland förklaras dock i relativt stor utsträckning av händelser inom sjöfartssektorn vilket vi granskar närmare i det här kapitlet.

I det här kapitlet kommer vi även att analysera utvecklingen av Ålands ekonomi och arbetsmarknad jämfört med andra länder och regioner. För att få perspektiv på vad utvecklingen innebär för ekonomin som helhet jämförs den övergripande branschstrukturen på Åland med strukturen i Finland, Sverige, Island och EU-28 i figur 23.

Figur 23. Förädlingsvärde efter bransch 2019, procent

Källa: Nordic Statistics Database, ÅSUB

Inom åländsk ekonomi är som känt transportsektorn av avsevärt mycket större betydelse än i grannländerna och EU. Även finans- och försäkringssektorn har en markant större betydelse på Åland än i jämförelseländerna, delvis tack vare den omfattande sjöfartssektorn med internationell verksamhet. Industrin har relativt sett mindre betydelse för den åländska ekonomin än inom de övriga länderna.

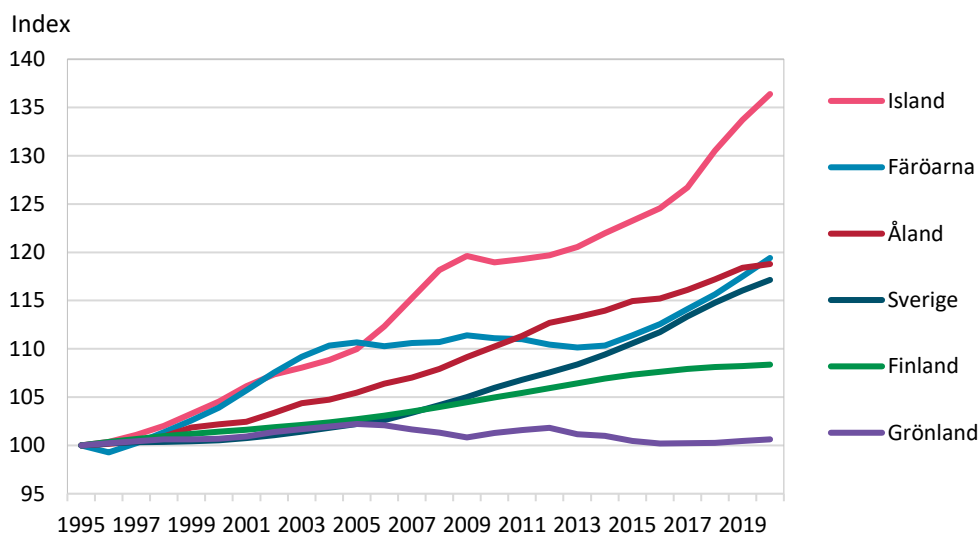
6.1 Ålands utveckling i jämförelse med nordiska ö-regioner och länder

Av de nordiska länderna och de självstyrande områdena har ö-regionerna Färöarna och Grönland, Island samt Norge valt att stå utanför EU. Den främsta förklaringen till att de valt att stå utanför är EUs gemensamma fiskeripolitik som skulle komma att påverka de här områdena på ett betydande sätt. Island och Norge är dock medlemmar i den Europeiska frihandelssammanslutningen EFTA. Färöarna har ett fiske- och handelsavtal med EU och Grönland lämnade Europeiska gemenskapen 1985 efter att först ha anslutit sig tillsammans med Danmark. Idag har Grönland särskilda förbindelser med EU. Danmark blev medlem i den Europeiska gemenskapen redan i januari 1973, Finland och Sverige från i januari 1995 som tidigare nämnts. Hur har Ålands utveckling stått sig jämfört med de andra länderna och självstyrande områdena? Och kan man se något mönster i utvecklingen för de länder och områden som valde att stå utanför EU i jämförelse med länderna som är med i EU? Den ekonomiska strukturen och den externa handeln i de länder och självstyrande områden som valt att inte gå med i EU skiljer sig naturligtvis avsevärt från strukturen i övriga länder och förklarar delvis de överväganden som står bakom respektive lands och områdes beslut. Inte desto mindre är det intressant att jämföra vad som har hänt under de senaste årtiondena.

I de följande graferna har vi valt att endast inkludera Ålands närmaste länder, Finland och Sverige samt ö-regionerna/länderna Färöarna och Grönland och Island eftersom dessa länder och områden kan tyckas vara av störst intresse att sätta i relation till utvecklingen på Åland, men också för att göra diagrammen läsbara och varje lands utveckling möjlig att följa över tid. I graferna har tidsperspektivet anpassats till tillgången på helt jämförbara data.

Åland är den minsta av de här nordiska autonomierna och länderna sett till befolkning. Vid ingången till år 2021 bodde 30 129 personer på Åland, medan invånartalet både på Färöarna och Grönland med marginal översteg 50 000. Sverige, som är det folkrikaste landet i Norden, har över 10,3 miljoner invånare. För att kunna jämföra utvecklingen mellan länder och regioner av så olika storlek illustreras befolkningsutvecklingen i figur 24 med index som startar vid Ålands EU-inträde år 1995 (1995=100).

Figur 24. Befolkningsutvecklingen 1995–2020, index 1995=100

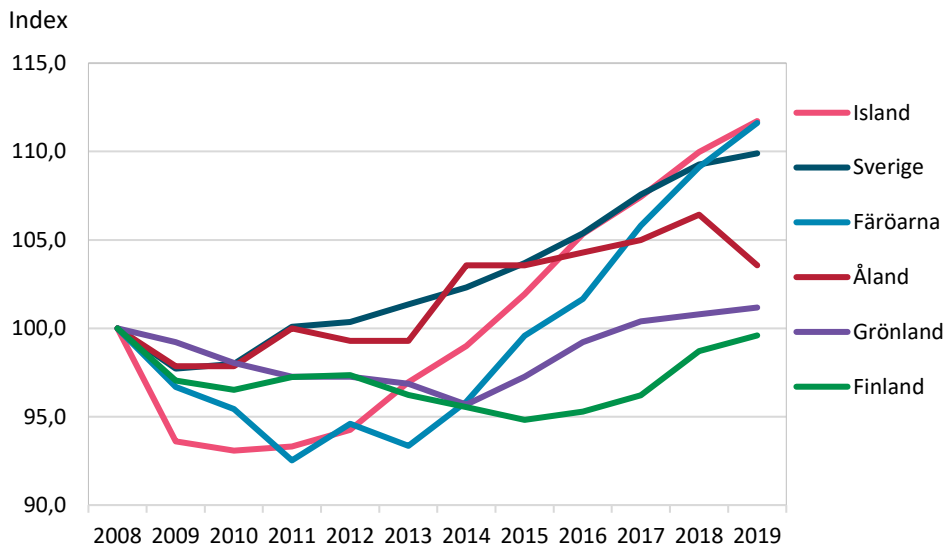

Källa: Nordic Statistics Database, ÅSUB

Den snabbaste och en, även med internationella mått mätt, mycket snabb befolkningsökning har Island haft. Den isländska befolkningen har ökat med drygt 36 procent sedan 1995. Åland har haft en jämn och stabil ökning i nivå med Färöarna, runt 19 procent. Utvecklingen i Färöarna har dock varierat mer än den åländska. Såväl Färöarna som Åland har haft en snabbare befolkningstillväxt än Sverige som också karakteriseras av en snabb och stabil befolkningsökning under perioden för EU-medlemskapet. Grönland är det enda område som präglas av stagnation i befolkningstillväxten.

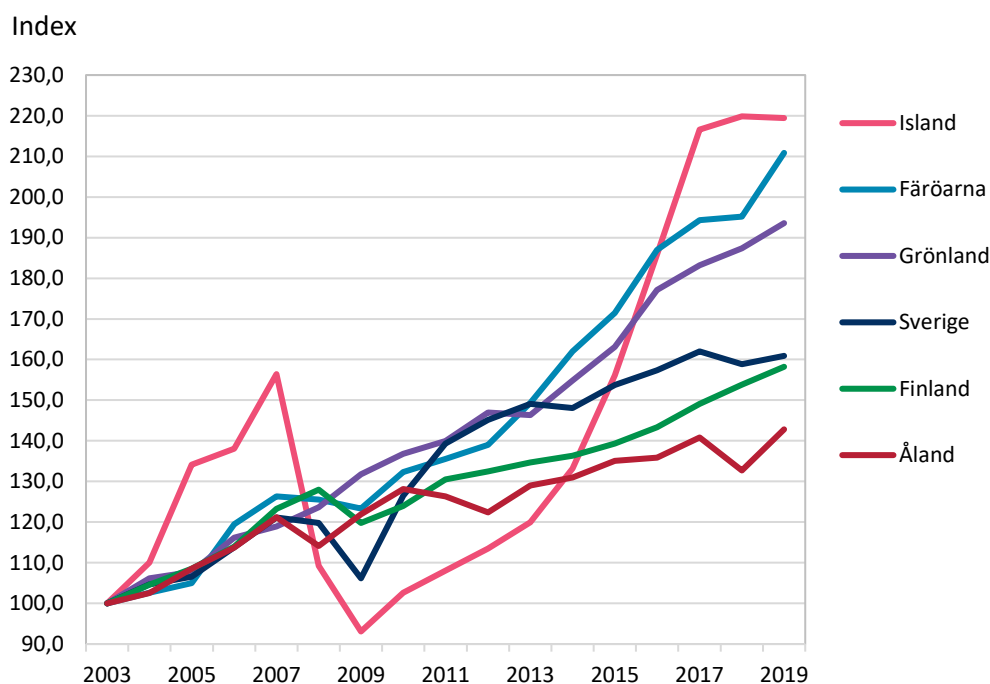
För sysselsättningen finns jämförbara data endast från 2008 (figur 25). Island och Färöarna drabbades hårt av finanskrisen 2008–2009, vilket även förklarar den svagare befolkningsutvecklingen under åren genast efter krisen. Antalet sysselsatta sjönk och arbetslöshetsgraden steg. Från och med 2013 har sysselsättningen åter vuxit och följer den snabba befolkningsutvecklingen. Sverige uppvisar den mest stabila utvecklingen vad gäller antalet sysselsatt, men även den åländska arbetsmarknaden klarade finanskrisen förhållandevis bra. I Finland har sysselsättningsläget präglats av avsaknad av tillväxt under hela perioden från 2008.

Figur 25. Sysselsatta i åldern 15–64 år (1 januari), index 2008=100

Källa: Nordic Statistics Database, ÅSUB

Figur 26 belyser återverkningarna av finanskrisen på den ekonomiska tillväxten inom de jämförda ekonomierna. Fallet i den isländska ekonomin var omfattande och ledande banker drabbades hårt i samband med finanskrisen. De tre ekonomierna i Västnorden har dock efter de här utmaningarna upplevt en mycket snabb tillväxt. Den svagaste utvecklingen bland de nordiska länderna står Åland för, följt av Finland. Det bör dock framhållas att grafen beskriver utvecklingen i löpande priser, det vill säga att inflationen inte har beaktats i indexutvecklingen, och de olika länderna har uppvisat lite olika inflationstakt under perioden. Om inflationen tas i beaktande kan man snarast tala om stagnation inom den åländska ekonomin, trots befolkningstillväxt och en positiv utveckling av antalet sysselsatta. Vi ska i nästa avsnitt fördjupa analysen av utvecklingen med jämförelser med regioner i Finland.

Figur 26. Utvecklingen av BNP 2003–2019, löpande priser, index 2003=100

Källa: Nordic Statistics Database, ÅSUB

Utvecklingen av de här nyckelfaktorerna är inte entydiga med avseende på betydelsen av EU-medlemskap. Den ekonomiska volymtillväxten har visserligen varit snabbare från 2003 framåt i de nordiska länder och självstyrande områden som inte är EU-medlemmar, men det finns många andra förklarande faktorer som inte beaktas med en så förenklad slutsats. Om vi inkluderar Norge i slutsatserna skulle man även se att variationerna i tillväxten har varit större i de länder som inte är EU-medlemmar. Den ekonomiska strukturen och handelsmönstren skiljer sig dock mycket mellan länderna liksom det geografiska läget i förhållande till Europa och andra marknader. Länderna har olika valutor, olika inflationstakt och utgångsläget före 2003 varierar också mellan länderna. I följande kapitel presenteras en analysmetod som ger förutsättningar att analysera Ålands utveckling och de åländska särlösningarnas betydelse i jämförelse med regioner med mera likartade förutsättningar men där de åländska undantagen inte tillämpas.

6.2 De åländska särlösningarnas återverkningar på ekonomin

Ett sätt att analysera effekterna av politiska åtgärder eller reella, tydliga händelser är att jämföra utvecklingen i ett område eller en region där motsvarande politiska åtgärd eller händelse inte har inträffat med det område eller den region där den politiska åtgärden genomfördes eller händelsen inträffade. Eftersom varje region har sina specifika förutsättningar vad gäller storlek, befolkning, geografi, avstånd, näringsstruktur med mera, kan man med en så kallad syntetisk jämförelse- eller kontrollmetod skapa så kallade artificiella regioner med verkliga data för olika

variabler med vars hjälp effekterna av den inträffade händelsen kan estimeras⁴. För metoden krävs dels att det finns en viss region där en viss händelse inträffar, dels att det finns flera andra regioner som utgör en kontrollgrupp (kontrollregioner) som liknar regionen så mycket som möjligt och där händelsen inte inträffar (Blomdahl & Rudbäck, 2020). Att konstruera en situation och dess följder samt att möjliggöra att estimeras effekterna så realistiskt som möjligt är metodens styrka.

I den här studien har vi med hjälp av data på landskapsnivå för Finland gjort en syntetisk jämförelse av utvecklingen för olika nyckelindikatorer för ekonomin såsom BNP, befolkningsutveckling, sysselsättning samt förädlingsvärdets utveckling för vissa branscher. Med hjälp av den syntetiska jämförelsen kan vi estimeras effekterna på utvecklingen på Åland under EU-medlemskapet med en motsvarande artificiell region, som liknar Åland så mycket som möjligt, men inte har tillämpat de åländska undantagen om näringsrätten, och som inte står utanför mervärdesskatteunionen och därmed inte heller har en skattegräns till övriga regioner i landet. Databehoven för den syntetiska jämförelsemetoden är omfattande varför underlaget för den artificiella jämförelseregionen hämtas från Finland, där långa tidsserier av jämförbar statistik över ett flertal av de regionala variablerna framställts på landskapsnivå av Statistikcentralen (2021). Fördelen med att de artificiella jämförelseregionerna utgörs av regioner i Finland är att de då torde kontrollera för flera nationella faktorer såsom nationell lagstiftning, gemensamma beskattningsregler och delvis även för klimatfaktorer.

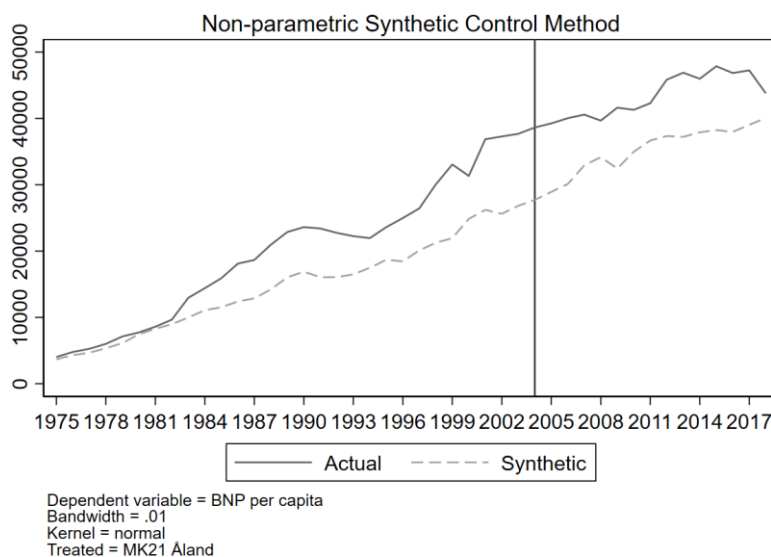
I följande graf (figur 27) presenteras utvecklingen av BNP per invånare från mitten av 1970-talet där den heldragna linjen representerar utvecklingen för Åland under perioden och den streckade beskriver utvecklingen för den syntetiska jämförelseregionen.

---

4 Se till exempel Abadie, A et al., 2015

Figur 27. Ålands BNP per invånare jämfört med en syntetisk jämförelseregion (euro/invånare)

Källa: ÅSUB

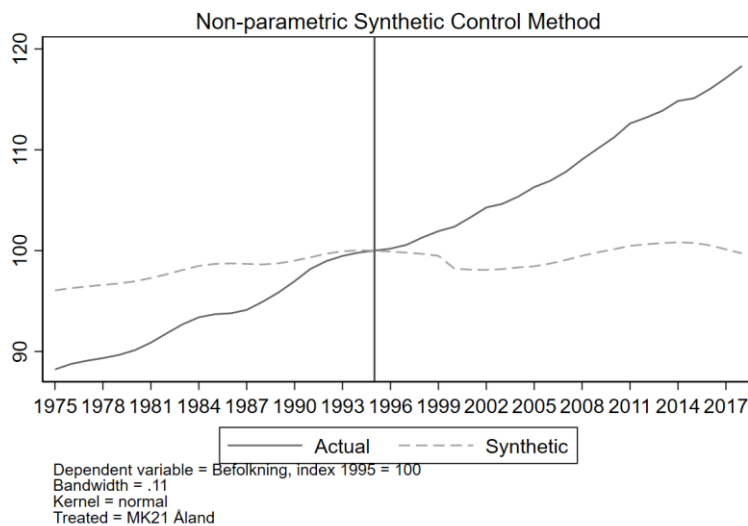
Not: Den lodräta linjen 2004 anger tidpunkten för EUs utvidgning då Estland blev medlem, Finland sänkte alkoholskatterna och restitution (återbetalning till företagen) av sjömannens skatter infördes

Utvecklingen av Ålands BNP per invånare jämfört med den artificiella kontrollregionen har sedan början av 1980-talet varit signifikant snabbare än för jämförelseregionen. I grafen finns en markerad linje vid år 2004 som anger tidpunkten för EU-utvidgningen då Estland blev medlem i EU, Finland sänkte alkoholskatterna och en restitution av sjömannens skatter infördes som kompensation till rederierna för att säkerställa fortsatt försörjningsberedskap för landet. Fram till 2004 växte skillnaden mellan Ålands BNP per invånare och BNP per invånare i jämförelseregionen, Ålands fördel blev större och större. Efter den här tydliga brytpunkten har tillväxten i BNP per invånare avtagit för Åland och närmast sig tillväxttakten för kontrollregionen. Perioden 2003 till 2009 bytte flera åländska fartyg till utländsk flagga vilket innebär att de inte längre inbegrips i beräkningen av Ålands BNP. Den här påtagliga förändringen av underlaget för BNP får däremot en mycket mer begränsad betydelse för sysselsättningen och de åländska hushållens inkomstbildning och välfärd, vilket klargörs längre fram i det här kapitlet.

Under 2010-talet har BNP-utvecklingen på Åland i det närmaste stampat på stället, även om det finns variationer mellan åren inom den småskaliga åländska ekonomin, medan tillväxten i kontrollregionen stadigt fortsatt. Under de sista åren har händelser i enskilda branscher haft betydelse för nedgången i ekonomin på Åland.

Den syntetiska jämförelsemetoden bekräftar också att befolkningsutvecklingen har varit förhållandevis snabb på Åland under EU-perioden (figur 28). Tidpunkten för EU-inträdet är markerad med en lodrät linje på tidsaxeln. Utvecklingen jämförs som ett index där utgångspunkten är tidpunkten för Ålands EU-inträde, det vill säga 1995=100. Utvecklingen i jämförelseregionerna har varit betydligt långsammare än för Åland.

Figur 28. Befolkning i slutet av året för Åland och för en syntetisk jämförelseregion. Index 1995 = 100

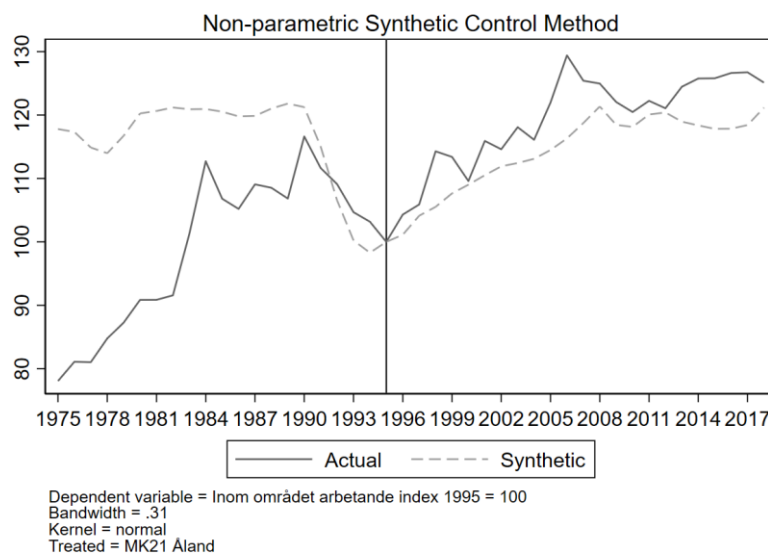

Källa: ÅSUB

Not: Den lodräta linjen 1995 anger tidpunkten för Ålands och Finlands EU-inträde.

En analys av sysselsättningsutvecklingen, mätt som de som jobbar inom området, med samma syntetiska jämförelsemetod belyser med stor tydlighet nedgången i sysselsättningen såväl inom den åländska ekonomin som inom jämförelseregionen under årens strax före EU-inträdet (figur 29). Orsaken till den märkbara nedgången var den så kallade bankkrisen under 1990-talets första år som var särskilt djup i Finland. Åland drabbades också av en större konkurs inom passagerarsjöfarten i anslutning till krisen. Före bankkrisen hade sysselsättningsutvecklingen varit mycket gynnsam på Åland, med betydligt snabbare tillväxt än i regioner i övriga Finland. Från tidpunkten för att Finland gick med i EU och tio år framåt utvecklades sedan sysselsättningen mycket positivt och särskilt snabb var tillväxten av arbetsplatser inom den åländska ekonomin. Finanskrisen 2007–2008 samt flaggbyten och köp och försäljning av passagerarfartyg satte därefter sin prägel på arbetsmarknaden och utvecklingen av de inhemska arbetsplatserna på Åland. Från cirka 2010 har även pensionsavgångarna ökat vilket bidragit till ökad efterfrågan på arbetskraft utifrån. Utvecklingen av sysselsättningen mätt som de som jobbar inom området har under hela EU-perioden varit något snabbare på Åland än i kontrollregionen.

Figur 29. Utvecklingen av inom området arbetande för Åland och för en syntetisk jämförelseregion. Index 1995 = 100

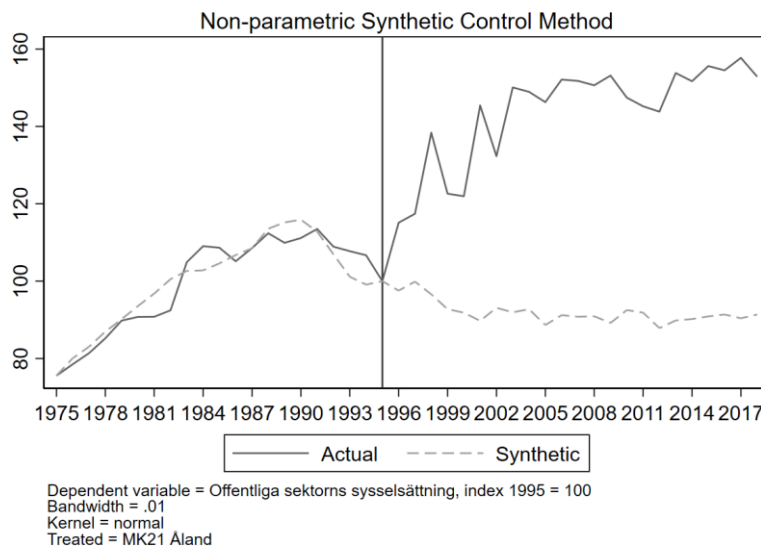
Källa: ÅSUB

Not: Den lodräta linjen 1995 anger tidpunkten för Ålands och Finlands EU-inträde.

Om vi särskilt granskar utvecklingen av sysselsättningen inom den offentliga sektorn kan vi se att tillväxten i sysselsättning har varit än snabbare inom den offentliga ekonomin på Åland än i jämförelseregionen (figur 30, observera att skalan skiljer sig från figur 29). I jämförelseregionen har den offentliga sysselsättningen trendmässigt sjunkit under EU-perioden, medan en betydande del av sysselsättningstillväxten på Åland har skett inom den offentliga sektorn. Andelen sysselsatta i den offentliga sektorn har vuxit på bekostnad av andelen i den privata sektorn. Det finns olika faktorer som kan ha bidragit till den här utvecklingen. EU-medlemskapet har krävt resurser inom landskapsförvaltningen, men det bör även framhållas att Ålands inträde i EU tidsmässigt i stort sammanföll med att en omfattande revision av självstyrelselagen med nya uppgiftsområden trädde i kraft och finansieringsmodellen med avräkning och skattegottgörelse började tillämpas. Den nya finansieringsmodellen gav i genomsnitt en positiv utveckling av landskapets inkomster de första årtiondena⁵ och det har funnits behov av ökad service. Därtill skedde en omfattande organisatorisk reform där betydande delar av hälso- och sjukvården överfördes från kommunerna till landskapet som huvudman samt att finansieringen av skolorna på gymnasienivå övertogs av landskapet, (se närmare avsnitt 3.3). I övriga delar av landet består den offentliga sektorn i regionerna främst av kommunal verksamhet medan EU-ärenden hanteras på nationell nivå.

⁵ Se till exempel ÅSUB Rapport 2015:4 Framtida finansiella relationer mellan Åland och Finland. Beräkningar för ekonomiska utfall av olika reformalternativ.

Figur 30. Den offentliga sektorns sysselsättning för Åland och för en syntetisk jämförelseregion. Index 1995 = 100

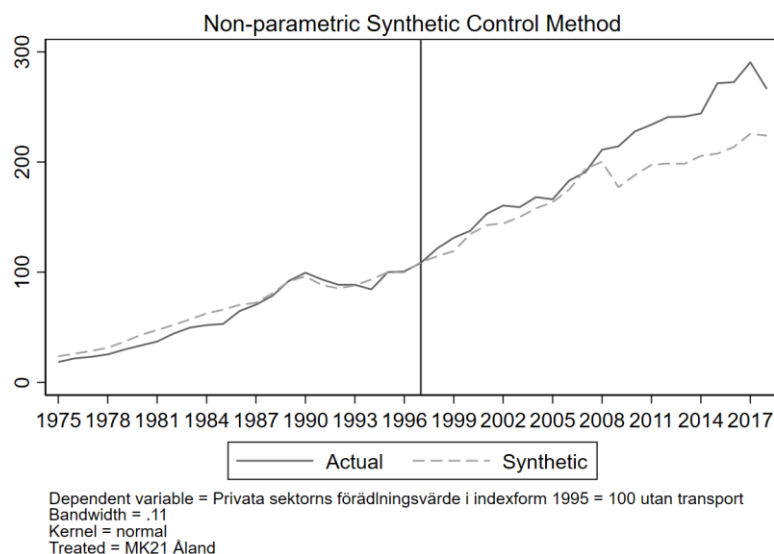

Källa: ÅSUB

Not: Den lodräta linjen 1995 anger tidpunkten för Ålands och Finlands EU-inträde.

En närmare analys av utvecklingen av förädlingsvärdet inom den privata sektorn visar att när vi inte inkluderar den för Åland så betydelsefulla transportsektorn har den privata sektorn på Åland haft en positiv utveckling och tillväxten har till och med varit lite snabbare än inom kontrollregionen under hela 2000-talet (figur 31). Övriga branscher, med finans- och försäkring, företagstjänster, industri (exklusive livsmedelsindustrin) i spetsen men även hotell- och restaurangbranschen och handeln har förmått kompensera för den svaga utvecklingen inom transportsektorn (ÅSUB Rapport 2019:10). Den lodräta linjen markerar i den här grafen tidpunkten för skattegränsens införande. Skillnaden mot kontrollregionen har varit särskilt tydlig efter finanskrisen 2008. Som vi noterade ovan finns det enskilda händelser inom det privata näringslivet som medförde en nedgång 2018. Den här utvecklingen belyser det faktum att en stor del av den kraftgång som är utmärkande för utvecklingen av hela Ålands BNP under 2010-talet till betydande del förklaras av utvecklingen inom transportsektorn, och framför allt inom sjöfarten.

Figur 31. Privata sektorns förädlingsvärde (exkl. transportsektorn) för Åland och för en syntetisk jämförelseregion. Index 1995 = 100, index 1995 = 100

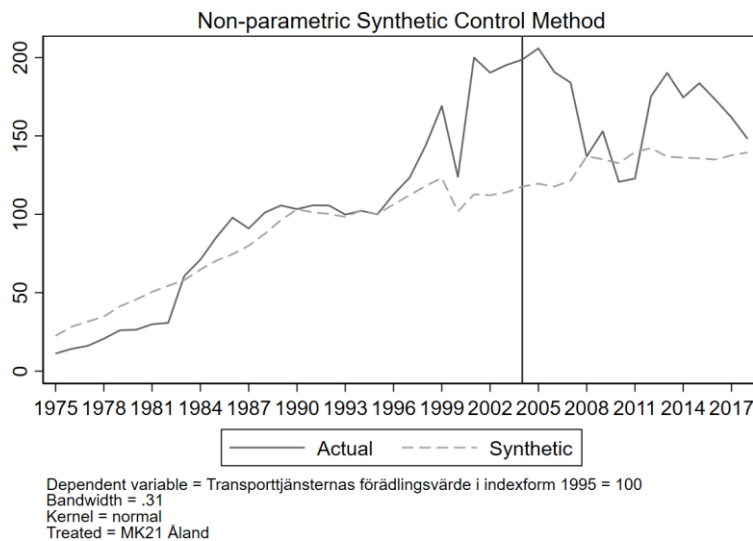

Källa: ÅSUB

Not: Den lodräta linjen 1997 anger tidpunkten för skattegränsens införande.

Strax före EU-inträdet påverkade enskilda större händelser inom passagerarsjöfarten utvecklingen inom transporttjänsterna på ett betydande sätt. Ett större utlandsägt passagerarrederi söktes i konkurs och passagerarfartyget Estonia förläste och medförde nedgång i efterfrågan på rederiernas tjänster. Inom transportsektorn har variationerna i utvecklingen av förädlingsvärdet under EU-medlemskapet varit avsevärda (figur 32). Fram till 2004 var tillväxten i genomsnitt väldigt snabb, till betydande del tack vare en gynnsam utveckling inom passagerarsjöfarten. År 2004 markerar en tydlig brytpunkt då Estland blev EU-medlem och förutsättningarna för passagerartrafiken förändrades markant, alkoholskatterna sänktes i Finland och lönsamheten för taxfree-försäljningen sjönk. Under första delen av 2000-talet präglades sjöfarten av att flera större passagerarfartyg bytte till svensk flagga (ÅSUB Rapport 2009:14). Omstruktureringarna inom branschen innebar att underlaget för Ålands BNP minskade och inhemska löner omvandlades till utländska faktorinkomster som inte innefattas i BNP för Åland. Som framhållits tidigare finns det inte någon region i Finland som har en så omfattande transport- och sjöfartssektor som Åland. Alla policyförändringar eller andra faktorer som berör transportsektorn får därmed betydande återverkningar på förädlingsvärdet för branschen och för Ålands ekonomi som helhet.

Figur 32. Transporttjänsternas förädlingsvärde för Åland och för en syntetisk jämförelseregion, index 1995=100

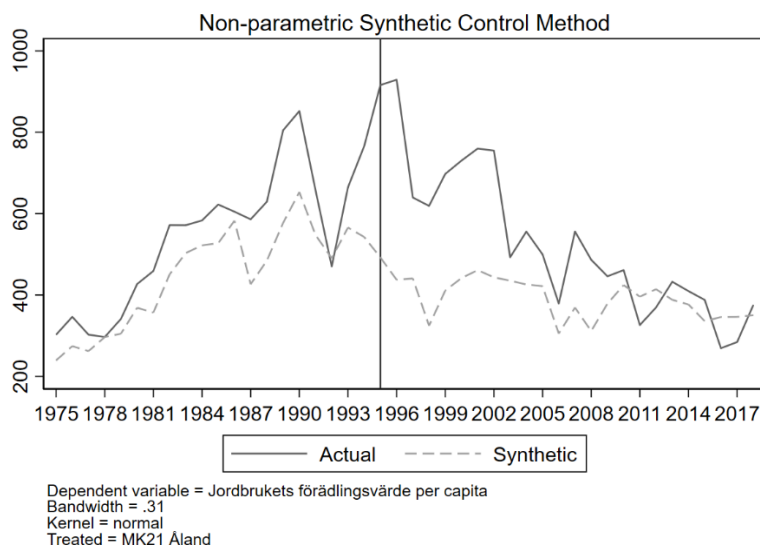

Källa: ÅSUB

Not: Den lodräta linjen 2004 anger tidpunkten för EUs utvidgning då Estland blev medlem, Finland sänkte alkoholskatterna och restitution (återbetalning till företagen) av sjömannens skatter infördes

Primärnäringarna, och framför allt jordbruket är en annan bransch som i hög grad påverkats av EU-inträdet. Inom Finland har det åländska jordbruket komparativa fördelar med sydligt läge och många soltimmar. Jordbrukets förädlingsvärde per capita var genomgående högre än i kontrollregionerna före EU-medlemskapet (figur 33). Tidpunkten för EU-inträdet är åter markerad med en lodrät linje 1995 i diagrammet. Efter EU-inträdet konkurrerar det åländska jordbruket med hela EU och stöden till jordbruket har inte kunnat kompensera för de förändrade förutsättningarna. Utvecklingen av jordbrukets förädlingsvärde har varit svag efter EU-inträdet och det gäller för Finland som helhet, dock har det åländska jordbrukets komparativa fördel minskat succesivt under hela medlemskapsperioden.

Figur 33. Jordbrukets förädlingsvärde per capita, euro i löpande priser

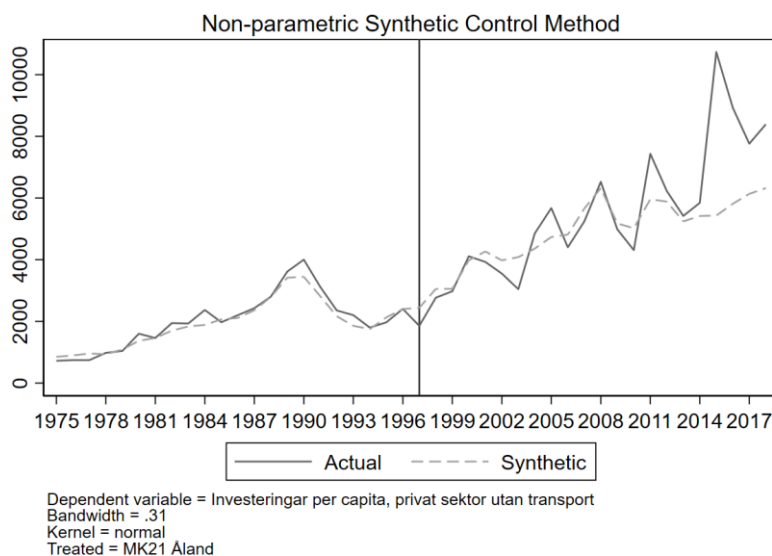

Källa: ÅSUB

Not: Den lodräta linjen 1997 anger tidpunkten för skattegränsens införande.

En granskning av nyckelindikatorn den privata sektorns investeringar (exklusive transportsektorn) visar att investeringarna haft en liknande utveckling som förädlingsvärdet (exklusive transportsektorn) (figur 34). Utvecklingen har trendmässigt varit relativt positiv, även i jämförelse med liknande finländska regioner. Då den reella skattegränsen infördes 1997 minskade investeringstakten och skillnaderna mellan Åland och kontrollregionen minskade något. Åland har dock fortsättningsvis stått sig relativt bra jämfört med kontrollregionen.

Figur 34. Privata sektorns investeringar (exkl. transportsektor), euro per capita, löpande priser

Källa: ÅSUB

Not: Den lodräta linjen 1997 anger tidpunkten för skattegränsens införande.

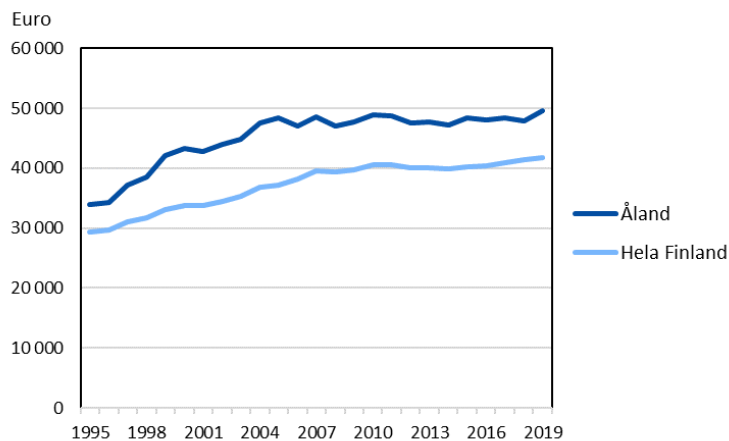
Några slutsatser som den syntetiska analysen ger är att EU är en dynamisk institution där effekterna av medlemskapet varierar med de olika policyförändringar som sker inom EU. Åland och Ålands ekonomi har utvecklats relativt gynnsamt under medlemskapsperioden men Ålands relativa position inom Finland och inom EU har försvagats, andra regioner har kommit i kapp Åland. Transportsektorns svaga utveckling inleddes med de förändringar som inträffade 2004. Fram till år 2004 kunde en betydande del av Ålands ekonomiska tillväxt förklaras av den gynnsamma utvecklingen inom passagerarsjöfarten. Efter brytpunkten 2004 har andra branschers tillväxt kompenenserat en svag utveckling inom sjöfartssektorn. Utan de åländska särlösningarna kan det antas att sjöfartssektorn hade påverkats betydligt mer. Särlösningarna begränsar de friheter som är centrala för den inre marknaden, men inte på något avgörande sätt. De effekter som skattegränsen haft utanför transportsektorn har i det stora makroperspektivet inte haft omfattande effekter på den åländska ekonomins utveckling under de första 25 åren i EU. Även om effekterna är positiva inom den åländska ekonomin som helhet bör det betonas att skattegränsens negativa sida kan vara mycket besvärande och kostsam för enskilda företag och för vissa särskilt drabbade näringar där administrativt och logistiskt merarbete tynger verksamheten. De åländska undantagens återverkningar på ekonomin skiljer sig markant mellan olika branscher.

6.3 Hushållen och konsumenten under EU-medlemskapet

I det här kapitlet har effekterna av EU-medlemskapet i den åländska ekonomin och samhället i stort analyserats. Samtidigt är det centralt att uppmärksamma förändringar och återverkningar som skett på hushållsnivån sedan 1995 genom att kartlägga utvecklingen av hushållens intäkter och konsumtion. Jämförelser med Finland ger en bild av de trender som har varit framträdande för hushållen på Åland.

Figur 35 visar att sedan 1995 har de åländska hushållens disponibla inkomster (inkomster som är kvar efter skatter och erhållna transfereringar) varit större än de disponibla inkomsterna för finländska hushåll i genomsnitt. År 2019 var de åländska hushållens disponibla medelinkomster 49 522 euro jämfört med 41 686 euro i Finland (2019 års penningvärde). Sedan 2006 har ökningen av hushållens disponibla inkomster varit något långsammare på Åland än i Finland.

Figur 35. Hushållens disponibla penninginkomst på Åland och i Finland 1995–2019 (medelvärde, i 2019 års penningvärde)

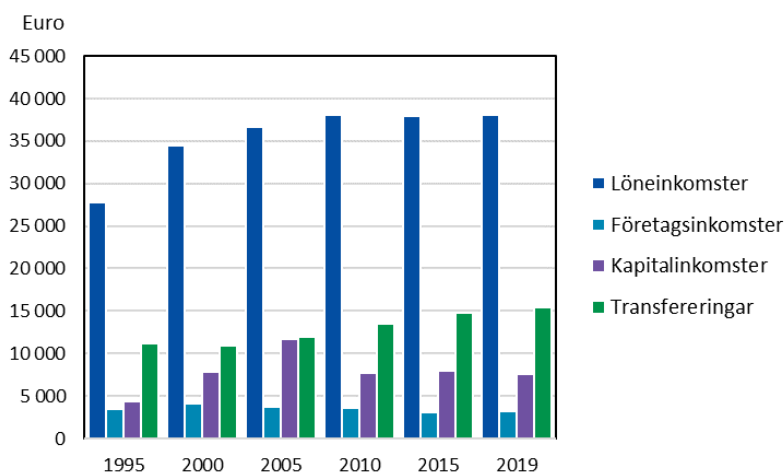
Not: Uppgifterna för Finland inkluderar Åland. Observera att vissa beräkningsgrunder för inkomsterna uppdaterades och kompletterades 2010, vilket delvis påverkat statistikföringen.

Källa: ÅSUB, SC

Utvecklingen av de åländska hushållsinkomsternas sammansättning framgår av figur 36. Inkomsterna består till största delen av löneinkomster som ökade efter 1995 men som under det senaste decenniet varit i det närmaste oförändrande. År 2019 var de åländska hushållens genomsnittliga löneinkomster 38 082 euro. Av figuren framgår även att kapitalinkomsterna har varit större än företagsinkomsterna och att de åländska hushållens genomsnittliga kapitalinkomster var 7 633 euro år 2019. Hushållens genomsnittliga företagsinkomster har sedan 1995 legat runt 3 000–4 000 euro. Både kapital- och företagsinkomsterna är vanligtvis rätt ojämnt fördelade mellan hushållen beroende på bland annat försörjningskälla. De genomsnittliga företagarinkomsterna är ändå något högre på Åland än i Finland som helhet. Såväl på Åland som i landet som helhet har företagarinkomsterna dock varit trendmässigt sjunkande under EU-medlemskapet (Statistikcentralen, databaser).

Figur 36. Hushållens inkomstsammansättning på Åland 1995–2019 (medelvärde, i 2019 års penningvärde)

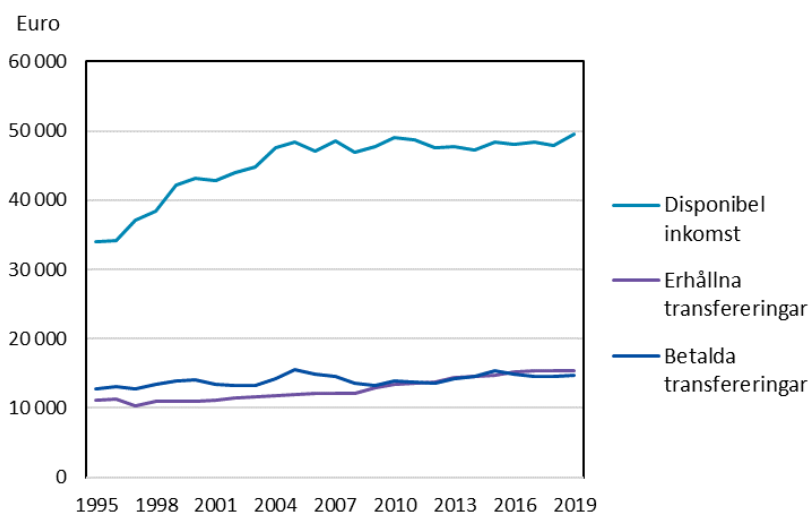

Not: Observera att vissa beräkningsgrunder för inkomst uppdaterades och kompletterades 2010, vilket delvis påverkat statistikföringen.

Källa: ÅSUB, SC

Figur 36 (ovan) visar att åländska hushållens genomsnittliga transfereringar har ökat och var i genomsnitt 15 419 euro år 2019. En närmare granskning av transfereringar i Av figur 37 framgår att hushållens disponibla inkomster har ökat betydligt snabbare än hushållens genomsnittliga transfereringar sedan 1995. Transfereringarna består bland annat av pensioner samt socialskyddsförmåner som sjuk-, föräldra- och arbetslöshetsdagpenning samt socialbidrag. Betalda transfereringar däremot omfattar av direkta skatter och socialskyddsavgifter.

Figur 37. Transfereringar och hushållens disponibla inkomst på Åland 1995–2019 (medelvärde, i 2019 års penningvärde)

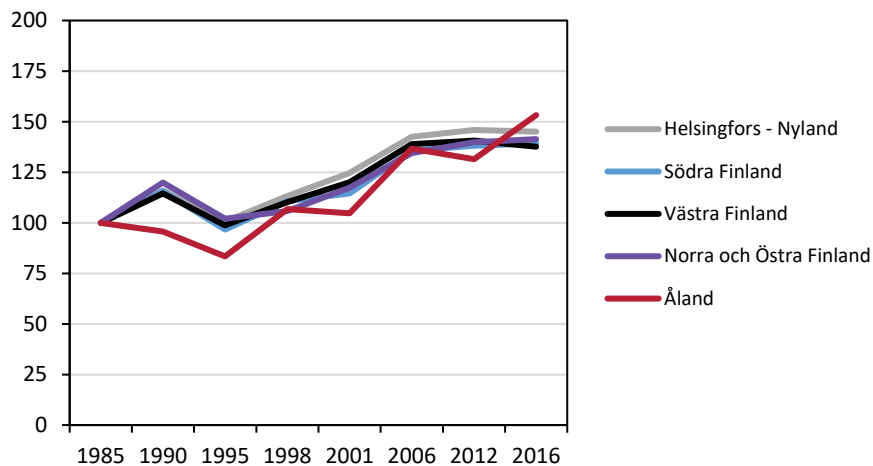

Not: Observera att vissa beräkningsgrunder för inkomst uppdaterades och kompletterades 2010.

Källa: ÅSUB, SC

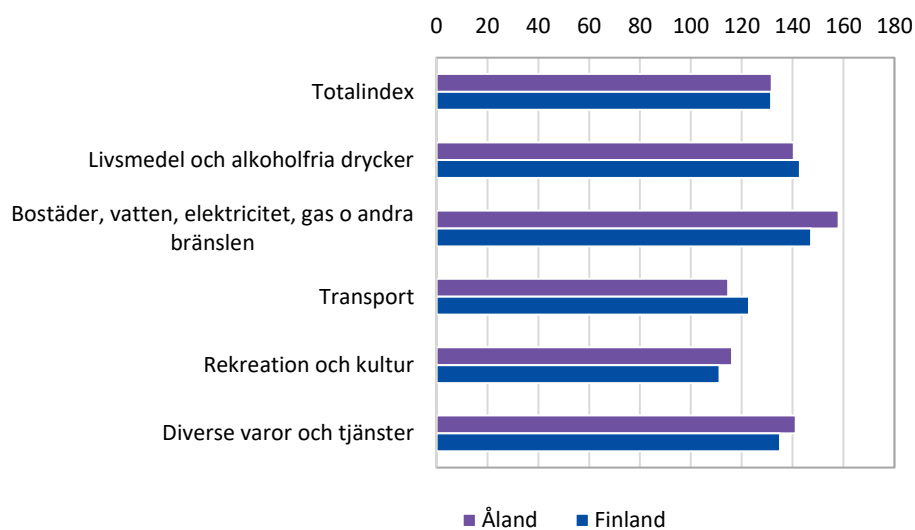
Hushållens ekonomiska situation kan även belysas med hjälp av information om konsumtionen (figur 38). Hushållens konsumtionsutgifter består av varor och tjänster avsedda för privat bruk och som hushållet vid referenstidpunkten införskaffat inrikes eller i utlandet. Hushållens totalkonsumtion har sedan 1995 ökat i någorlunda samma takt på Åland som i storområdena i Finland. De största konsumtionsutgifterna för de åländska hushållen består av utgifter för bostäder, vatten, elektricitet, gas och övriga bränslen, således utgifter som ur konsumentens perspektiv kan påverkas endast i begränsad utsträckning.

Figur 38. Hushållens totalkonsumtion efter storregioner i fasta priser, index 1985 = 100

Not: Observera antalet hushåll i urvalet för Åland är relativt litet och har varierat mellan 36 och 154 hushåll.
Källa: ÅSUB, SC

Konsumentpriserna på Åland har sedan EU-inträdet fram till 2020 ökat med 41 procent i genomsnitt. En granskning av de produktgrupper som har större vikt än tio procent i varukorgen på Åland visar att det är just den varugrupp som väger tyngst där prisökningen har varit störst under 2000-talet, nämligen inom bostäder, vatten, elektricitet, gas och andra bränslen (figur 39). Det är också den varugrupp där skillnaden i prisökningstakten mellan Åland och Finland varit störst. Även inom rekreation och diverse varor och tjänster har priserna ökat snabbare på Åland än i Finland under 2000-talet, medan priserna ökat långsammare på Åland inom transport.

Figur 39. Konsumentprisindex efter huvudvarugrupper med högst vikt, index 2000=100⁶

Källa: ÅSUB, SC

Hushållens inkomstutveckling kan sammanfattningsvis konstateras uppvisa en betydligt positivare trend än BNP-utvecklingen under perioden i EU. Det innebär att ålänningarnas inkomster som genereras utanför Åland har ökat snabbare än den egna regionens faktorinkomster. En av de främsta förklaringarna är flaggbyten inom sjöfartens som omvandlat inhemska löneinkomster till "utlandslöner" som inte inbegrips i BNP för Åland (ÅSUB Rapport 2019:10).

⁶ Det är inte möjligt att jämföra prisutvecklingen per produktgrupp från 1995 pga förändrade vikter i varukorgen och byte av basår.

7. Avslutande reflektioner

EU-medlemskapet har bidragit till generella ekonomiska effekter såsom stabilare verksamhetsmiljö i form av lägre räntor, lägre inflation och större inre marknader med gemensam valuta vilket har inneburit stabilitet för såväl företag och hushåll som för beslutsfattare inom den offentliga sektorn. Det här är förutsättningar som vi mer eller mindre tar som förgivna idag. EU är en dynamisk institution där återverkningarna av Ålands medlemskapet har varierat med de olika policyförändringar som skett inom EU.

Vid tidpunkten för Ålands anslutning till EU var den åländska ekonomin stark, med en BNP per capita (köpkraftsjusterad) som låg 70–80 procent över EU-genomsnittet. Ålands ekonomi har utvecklats tämligen gynnsamt under medlemskapet men Ålands relativa position inom EU har försvagats medan andra regioner har kommit i kapp. Finland och Sverige har stärkt sina relativa positioner och i slutet av den analyserade perioden är nu Ålands BNP per capita på ungefär samma nivå som i Sverige.

De viktigaste handelspartnerna för Åland är Finland och Sverige, medan handeln med övriga EU inte är så omfattande. Det här gäller för exporten av både varor och tjänster. Tillverkningsindustrin, exklusive livsmedelsindustrin, är den bransch som uppvisar den starkaste kopplingen till EU-marknaden utanför Finland och Sverige. Cirka en procent av företagen på Åland ingår i en utomåländsk koncern. Dessa företag står tillsammans för 8,5 procent av omsättningen för företagen på Åland. Flera åländska koncerner har betydande verksamhet utanför Åland. Trots den åländska ekonomins småskalighet lockar Åland utländska direktinvesteringar.

Den fria rörligheten för människor har medfört betydande förändringar för det åländska samhället. Under EU-tiden har flyttningsrörelsen blivit en allt viktigare faktor bakom befolkningstillväxten. Framför allt har inflyttningen från de nya EU-länderna ökat under 2000-talet. Även från de gamla EU-länderna har inflyttningen vuxit under Ålands tid i unionen. De flesta inflyttade är i arbetsför ålder.

Arbetsmarknaden och företagen har dragit nytta av den omfattande inflyttningen. Utvecklingen av sysselsättningen mätt som de som jobbar inom området har under hela EU-perioden varit något snabbare på Åland än i regionerna i Finland i genomsnitt. Inflyttningen har under större delen av 2000-talet varit en viktig faktor för kompetensförsörjningen på den åländska arbetsmarknaden. Andelen åländska studerande utanför Finland och Sverige har inte ökat markant, även om möjligheterna för att göra enskilda utbytes terminer och år förbättrats och nyttjas i högre grad.

Åland klarade finanskrisen 2008 relativt bra vad gäller sysselsättningsläget och sysselsättningstillväxten efter finanskrisen har varit nästan lika snabbt på Åland som på Island, Färöarna och i Sverige. Sysselsättningen inom den offentliga sektorn har vuxit snabbare på Åland än i jämförelseregionerna i övriga Finland under EU-medlemskapet.

Den åländska ekonomin mätt i BNP växte relativt snabbt under de första åren i EU, men tillväxttakten har varit stagnerande under större delen av 2000-talet. Framför allt är det händelser inom transportsektorn som bromsat tillväxten. Transportsektorns svaga utveckling inleddes med de förändringar som inträffade 2004. Fram till år 2004 kunde

en stor del av den ekonomiska tillväxten förklaras av den gynnsamma utvecklingen inom passagerarsjöfarten under EU-medlemskapets första år. Jordbrukets förutsättningar har också påverkats markant av medlemskapet. Efter EU-inträdet konkurrerar det åländska jordbruket med hela EU och stöden till branschen har inte kompenserat för de förändrade förutsättningarna. EU-medlemskapet är ur flera perspektiv en nämnvärd bidragande förklaring till Ålands ekonomi som vi känner den idag.

Hushållens inkomstutveckling har uppvisat en betydligt positivare trend än BNP-utvecklingen under perioden i EU. Det förklaras bland annat av att ålänningarnas löner och andra inkomster som kommer utifrån har ökat snabbare än den egna regionens faktorinkomster. En av de främsta orsakerna är flaggbyten inom sjöfartens som omvandlat inhemska löneinkomster till "utlandslöner" som inte inbegrips i BNP för Åland.

De disponibla inkomsterna för hushållen har sedan 1995 ökat betydligt snabbare än både de betalda och de erhållna transfereringarna. Genom en gynnsam sysselsättningsutveckling, positiv utveckling av inflyttningen och stigande disponibla inkomster för hushållen har de som bor på Åland sammantaget upplevt en fördelaktig utveckling av välfärden som inte i sin helhet återspeglas av utvecklingen av BNP för Åland.

En slutsats är att särlösningarna har begränsat de friheter som är centrala för EUs inre marknad, men effekterna har inte överskuggat de fördelar undantagen gett. De effekter som skattegränsen haft utanför transportsektorn har i makroperspektivet inte haft omfattande återverkningar på den åländska ekonomins utveckling under de första 25 åren i EU. Även om effekterna under de första 25 åren varit positiva inom den åländska ekonomin som helhet bör det betonas att skattegränsens negativa sida kan vara mycket besvärande och kostsam för enskilda företag och för särskilt drabbade näringar. De åländska undantagens konsekvenser på ekonomin skiljer sig mellan olika branscher.

Referenser

Abadie, Alberto; Diamon, Alexis; Hainmueller, Jens (2015); *Comparative Politics and the Synthetic Control Method*. American Journal of Political Science 59.2, April 2015.

Blomdahl Caroline & Rudbäck Jonathan (2020), *Ekonomiska effekter av en pandemi. En syntetisk kontrollstudie om effekten av SARS och smittskyddsåtgärder på regional ekonomisk tillväxt i Beijing*, Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet.

Eurostat, [https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?query=BOOKMARK_DS-420898_QID_6CE0336E_UID_-3F171EB0&layout=TIME.C.X.0:GEO.L.Y.0:UNIT.L.Z.0:NA_ITEM.L.Z.1:INDICATORS.C.Z.2:&zSelection=DS-420898INDICATORS,OBS_FLAG;DS-420898UNIT,CP_PPS_HAB;DS-420898NA_ITEM,P41;&rankName1=UNIT_1_2_-1_2&rankName2=INDICATORS_1_2_-1_2&rankName3=NA-ITEM_1_2_-1_2&rankName4=TIME_1_0_0_0&rankName5=GEO_1_2_0_1&sortC=ASC_-1_FIRST&rStp=&cStp=&rDCh=&cDCh=&rDM=true&cDM=true&footnes=false&empty=false&wai=false&time mode=ROLLING&time most recent=false&lang=EN&cfo=%23%23%23%2C%23%23%23.%23%23%23&eub bm=nama_10_pc\\$DV_648&lang=en](https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?query=BOOKMARK_DS-420898_QID_6CE0336E_UID_-3F171EB0&layout=TIME.C.X.0:GEO.L.Y.0:UNIT.L.Z.0:NA_ITEM.L.Z.1:INDICATORS.C.Z.2:&zSelection=DS-420898INDICATORS,OBS_FLAG;DS-420898UNIT,CP_PPS_HAB;DS-420898NA_ITEM,P41;&rankName1=UNIT_1_2_-1_2&rankName2=INDICATORS_1_2_-1_2&rankName3=NA-ITEM_1_2_-1_2&rankName4=TIME_1_0_0_0&rankName5=GEO_1_2_0_1&sortC=ASC_-1_FIRST&rStp=&cStp=&rDCh=&cDCh=&rDM=true&cDM=true&footnes=false&empty=false&wai=false&time mode=ROLLING&time most recent=false&lang=EN&cfo=%23%23%23%2C%23%23%23.%23%23%23&eub bm=nama_10_pc$DV_648&lang=en)

Fellman Katarina; Kinnunen, Jouko; Lindström, Bjarne; Palmer Richard (2015), *Pathways to Successful Entrepreneurship in Small Island Economies: The Case of Åland* i Entrepreneurship in Small Island States and Territories, Routledge.

Finansministeriet (2015): *Plan för de offentliga finanserna 2016–2019*, VM/2103/02.02.00.00/2014 2.4.2015.

Finlands Bank,
https://www.suomenpankki.fi/sv/statistik/rantor/tabeller/korot_taulukot_sv/euribor_korot_long_sv/
<https://www.suomenpankki.fi/sv/statistik/valutakurser/tabeller/>

Giacometti Alberto & Teräs Jukka (2019), *Regional Economic and Social Resilience: An Exploratory In-Depth Study in the Nordic Countries: An Exploratory In-Depth Study in the Nordic Countries*, Nordregio Report 2019:2

Honkatukia et al. (2019): *ALTA - Regional economic database for Finland*. Prime Minister's Office Publications 41/2019, PTT.

Justitieministeriet (2015), *Ålands självstyrelse i utveckling, Ålandskommitténs 2013 delbetänkande*, Betänkanden och utlåtanden 6/2015.

Kinnunen, Jouko (2005), *Migration, Imperfect Competition and Structural Adjustment – Essays on the Economy of the Åland Islands*, Helsinki School of Economics, Acta Universitatis Oeconomicae Helsingiensis, A-258, Helsinki

Kristensen Iryna & Grunfelder Julien (2018), *Foreign Direct Investment. Trends and patterns of FDI inflows i State of the Nordic Region 2018*, Grunfelder et al, Nordiska ministerrådet 2018.

Landskapsregeringen, *årsberättelser*

Nordic Statistics Database, <https://www.nordicstatistics.org/>

Palmer, Richard (2021), *Styra eller låta sig styras? Reflexioner kring Ålands autonomi och ekonomiska välfärd i Styr ålänningarna sitt öde? Demokratiperspektiv på Åland*, Ålands fredsinstitut, Mariehamn.

Republiken Finlands anslutning till de fördrag som ligger till grund för Europeiska unionen.

Simolin Susanne (2021), *Att påverkas och påverka – Ålands ambitioner och självbestämmande inom EU*, Ålands Fredsinstitut, nr 2 – 2021.

Skatteförvaltningens publikation 381r.09 (2009), *Beskattningshistoria i Finland*.

Spiliopoulou-Åkermark, Sia (2021), *EU och lagberedningen på Åland*, Ålands Fredsinstitut, nr 3 – 2021.

Spiliopoulou-Åkermark, Sia (red.) (2021b), *Styr ålänningarna sitt eget öde?* Demokratiperspektiv på Åland, Cavannus förlag.

Statistikcentralen (2000): *Input - output-tabeller 1995*

Statistikcentralen (2021): *Regionalräkenskaper*

Statistikcentralen, databaser (2021):

https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/sv/StatFin/StatFin_tul_tjt_asuntokuntien/statfin_tjt_pxt_127m.px/

United States Department of Justice (2018): *Herfindahl-Hirschman Index*, <https://www.justice.gov/atr/herfindahl-hirschman-index>

Åländsk utredningsserie 1999:7, *Skattegränskostnaderna för åländska företag*, Betänkande från arbetsgruppen för utredning av de åländska företagens varukostnader. Ålands landskapsstyrelse, Mariehamn.

ÅSUB Rapport 1999:10, *Uppföljning av landskapsandelssystemet och finansieringen av ÅHS 1990–1997*

ÅSUB Rapport 2000:1, *Dagligvarupriserna på Åland – en komparativ analys*

ÅSUB Rapport 2002:5, *Den åländska näringsrätten. Historisk bakgrund och tillämpning under det sena 1990-talet*

ÅSUB Rapport 2004:5, *Det åländska skatteundantagets samhällsekonomiska betydelse - idag och i framtiden*

ÅSUB Rapport 2004:6, *På jakt efter tillväxt*

ÅSUB Rapport 2004:10, *EU-medlemskapets effekter på den åländska ekonomin i ett internationellt perspektiv*

ÅSUB 2009:14, *Handelsintegration och välfärdsutveckling på Åland under EU-medlemskapet*

ÅSUB Rapport 2015:4, *Framtida finansiella relationer mellan Åland och Finland*

ÅSUB Rapport 2019:6, *Beräkningar av utfallet för ny finansieringsmodell för Ålands självstyrelse*

ÅSUB Rapport 2019:10, *Tillväxtstudie 2019*

ÅSUB Rapport 2020:3, *Att leva och bo som inflyttad på Åland – Utomnordiska och nordiska erfarenheter av åländskt samhällsliv*

ÅSUB Rapport 2020:7, *Upplevd diskriminering i det åländska samhället 2020*

ÅSUB Rapport 2021:1, *Ålands befolkningsutveckling under EU-tiden*

ÅSUB Konsumentprisindex,

https://pxweb.asub.ax/PXWeb/pxweb/sv/Statistik/Statistik_KO

ÅSUB Statistik 2012:3, *Ålands externa varu- och tjänstehandel 2011*

ÅSUB Ö2021:7, *Inkomstfördelning och välfärd 2021*

Österberg, Esa (2004): Presentation vid "Tiedosta hyvinvointia" – conference
26.10.2004

Ålands statistik- och utredningsbyrå, ÅSUB, är en oberoende institution vars främsta uppgifter är att verka som Ålands officiella statistikmyndighet och bedriva forskning och utredningsverksamhet. ÅSUB producerar aktuell statistik inom ett stort antal områden. Inom forskningen och utredningsverksamheten är det samhällsekonomiska området centralt men verksamheten omfattar även många andra relevanta samhällsfrågor.

All statistik, alla rapporter och annat kunskapsunderlag publiceras på ÅSUB:s webbplats www.asub.ax.

Tel. +358 18 25490
info@asub.ax | www.asub.ax
PB 1187 | AX-22 111 Mariehamn